BR
209
.R46
1917

ORMATIONENS
RDE JUBILEUM

I UPPSALA

DEN 31 OKTOBER 1917
AFTONEN FÖRE ALLHELGONADAG

MAIN
LIBRARY

T 0050 0205743

STOCKHOLM
A.-B. SVENSKA KYRKANS DIAKONISTYRELSES BOKFÖRLAG

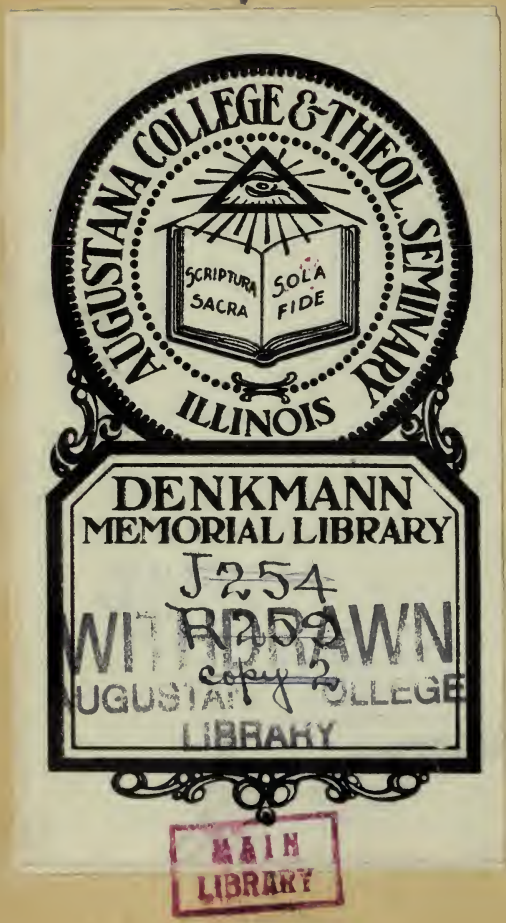
AUGUSTANA COLLEGE & THEOL. SEMINARY
SCRIPTURA SACRA
SOLA FIDE
ILLINOIS
DENKMANN
MEMORIAL LIBRARY
J254
R252
copy 2
WITHDRAWN
AUGUSTANA COLLEGE
LIBRARY
MAIN
LIBRARY

MAIN
LIBRARY

5-8969

REFORMATIONENS FJÄRDE JUBILEUM

I UPPSALA

DEN 31 OKTOBER 1917

AFTONEN FÖRE ALLHELGONADAG

MAIN
LIBRARY

STOCKHOLM
A.-B. SVENSKA KYRKANS DIAKONISTYRELSES BOKFÖRLAG

BR
309
.R44
1917

UPPSALA 1917
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

I

HÖGTIDEN I DOMKYRKAN

Kl. 8 f. m. ringdes från kyrktornen en fjärdedels timme. Kl. 10 verkställdes en kort ringning med stora klockan i Domkyrkan. Samtidigt ordnades processionen i och framför Universitetet och avgick kl. 10,15 under ringning med samtliga Domkyrkans klockor, vilken varade till kl. 10,30.

I Domkyrkan voro för allmänheten hela norra sidoskeppet, norra delen av tvärskeppet, mer än hälften av koromgången samt Johan III:s gravkor och Gustavianska gravkoret upplåtna. Allmänheten ägde tillträde genom norra porten samt efter processionen även genom västra porten. Genom södra porten bereddes tillträde åt damer försedda med biljetter, till södra sidoskeppet, tvärskeppets södra del och Oxenstiernska gravkoret. Över allt voro i Domkyrkan sittplatser anordnade. På södra läktaren befunno sig lärjungar ur stadens skolor och läroverk.

Processionen till Domkyrkan försiggick i följande ordning.

1. Övermarskalkarna.
2. Studentkåren, företrädd av fanborgen.
3. Två marskalkar.
4. Promovendi.
5. Två marskalkar.
6. Kursorerna.
7. Prorektor.
8. F. d. Professorer.

9. Professorer.
10. Akademistatens övriga medlemmar.
11. Två marskalkar.
12. Bibelkommissionen.
13. Jubileumsgåvans Centralnämnd, Stiftsnämnd och Förvaltningsutskott.
14. Övriga särskilt inbjudna hospites.
15. Prästerskapet.
16. Länsstyrelsen.
17. Två marskalkar.
18. Officerskårerna.
19. Justitiestaten.
20. Stadsfullmäktige.
21. Lärarekåren.
22. Två marskalkar.
23. Övriga hospites.

Fanborgen placerades på insidan av pelarna kring altaret. Studentkåren fyllde koret, platsen söder därom, en del av koromgången och Finstakoret.

Efter processionen inträdde under orgelspel de kungliga med uppvaktning, Statsministern, Utrikesministern, Riksmarskalken, kansleren, rektor magnificus m. fl. Konungen och drottningen ledsagades av ärkebiskopen till sina platser under kröningshanden i tvärskeppet. Ett fyrtiotal studenter fungerade under övermarskalkens ledning såsom marskalkar och anvisade platserna i Domkyrkan. Strax ovanom de kungliga nederst i koret befunno sig bibelkommissionens fyra medlemmar, biskop Personne, En av de aderton i Svenska Akademien professor Esaias Tegnér och docenterna Eidem och J. Lindblom. På andra sidan om de kungliga sutto på särskilda stolar de tre excellenserna, krigsministern, första och andra

kammarens talmän, generalerna Uggla och Fallenius, landshövding Hammarskjöld m. fl. Längre ned i samma rad snett emot predikstolen var plats beredd åt universitetskanslern, t. f. kanslern för Helsingfors' universitet senator Hjelt, prokanslern, rektor magnificus, prorektor professor U. Quensel, domprosten Stave och Upsala stads borgmästare J. von Bahr. Därefter fyllde processionen mittskeppet med undantag av bänkarna närmast dörren. I tvärskeppet mitt emot de kungliga med uppvaktning och därintill under predikstolen voro platser reserverade för damer.

Gudstjänsten började med ett av domkyrkoorganisten Ullman komponerat preludium till Lutherpsalmen »Ur djupens nöd» och fortgick enligt följande tryckta ordning.

»UPPSALA DOMKYRKA

AFTONEN FÖRE ALLHELGONADAG

den 31 oktober 1917

kl. 10,30 f. m.

Præludium.

Te Deum.

Växelsång mellan liturgerna och kören.

Liturgerna:	*Kören:*
O Gud, vi lova dig,	O, Herre, vi bekänna dig!
Dig, evige Fader,	Ärar hela jorden.
Dig prisa alla änglar,	Himlarna och alla krafter.
Dig prisa Kerubim och Serafim	Med lovsång utan ände.
Helig.	Helig.

(Tillsammans)

Helig Herre Gud Sebaot!
Fulle äro himlarna och jorden
Av din äras majestät.

(Liturgerna)

Dig lovar apostlarnas saliga kör,
Dig lovar martyrernas vita här,
Bekänner dig den heliga kyrkan.
Din sanne, högtlovade, enfödde Son
Du Kristus, ärans Konung,
Till människans förlossning tog du mandom
Du övervann dödens udd

Du sitter på Guds högra hand
Därifrån igenkommande
Därför bedja vi: hjälp dina tjänare,
Låt dem räknas bland dina helgon
O Herre, fräls ditt folk
Och regera dem
O Gud, vi prisa dig alla dagar

Värdigas, Herre, i dag
Förbarma dig över oss, Herre,
Din nåd, Herre, vare över oss,
På dig, Herre, hoppas jag,
(Tillsammans) Amen.

(Kören)

Profeternas prisvärda skara.
Över hela jordens krets
Dig, Fader, oändlig i makt,
och Hjälparen, den Helige Ande.
Du är Fadrens Son i evighet.
Och försmådde icke jungfruns sköte.

Och upplät himmelriket för de trogna.
I Fadrens härlighet,
Till att döma levande och döda,
Som du återlöst med ditt dyra blod!
I den eviga härligheten!
Och välsigna din arvedel,
Och upphöj dem till evig tid!
Och lova ditt namn i evigheters evighet.
Bevara oss utan synd!
Förbarma dig över oss!
Såsom vi hoppas på dig.
Jag skall icke komma på skam till evig tid.

(Från fornkyrkan.)

De Profundis.

Kören:

Av djupens nöd, o Gud, till dig
Jag ropa må och klaga; Din' milda
öron vänd till mig, Min röst låt dig
behaga! Ty om du synden räkna
vill Och blott din stränga rätt se
till, Vem kan då för dig bliva?

Församlingen:

Ty vill jag till den fasta grund,
Som är Guds ord, mig trygga Och
hoppet om min frälsningsstund På
Gud allena bygga. Min egen kraft
ej här förslår, Allena Herren allt
förmår: På honom jag förtröstar.

Så är oss nu ej annat råd Att synden från oss skilja Än fly i trone till din nåd, Din evigt goda vilja. På jorden finnes ingen man, Som lagen rätt fullborda kan. Guds nåd var man behöver.

(Kollekt upptages till jubileumsgåvan för främjande av kärleksverksamheten inom Svenska kyrkan.)

(Martin Luther Sv. Ps. 182.)

Om Gud än ville pröva mig Och hjälpen strax ej sända, Skall dock i trone stadelig Min bön till honom lända. Han synes vred, men är dock blid; Han hjälper mig i rättan tid, Som han mig lovat haver.

Fastän min synd är ganska stor, Dock större är Guds nåde; Han hjälper den på honom tror Uti all nöd och våde. Jag tackar honom gladelig, Som har min synd förlåtit mig: Gud vare pris och ära!

Introitus och syndabekännelse.

Kära vänner i Kristus Jesus. Vi äro här församlade i akt och mening att hava något för händer, som kan gagna vår själs salighet, tacka Gud för hans gudomliga välgärningar och bedja honom om det som är oss nödtorftigt. Väl må vi med glädje och trygghet bedja Gud om hjälp. ty Han har genom sin käre son Jesus Kristus tillsagt oss, att allt vad vi bedja honom om, det vill han giva oss. Efter vi nu förnimma, att vi alla äro tyngda av synden och vi gärna vilja befrias från henne, så vilja vi ödmjuka oss inför Gud, vår himmelske Fader, och med mun och hjärta bekänna oss vara arma syndare, i det vi bedja honom om nåd och barmhärtighet, så sägande:

O allsmäktige, evige Gud. Jag bekänner, att jag icke så skickat mig mot dig, som jag bort. Jag har icke haft en rätt tro till dig, icke haft dig för ögonen. Icke heller har jag så handlat mot min nästa, som jag vill, att du skall handla mot mig. Men vänd din nåd till mig för din käre sons, Jesu Kristi, skull. Ingen annan har jag att gå till, utan jag kommer till dig såsom barnet till sin fader. Överse med min synd och giv mig nåd och kraft att bättra mig. Genom samme din son Jesus Kristus och den heliga Ande. Amen. *(Ur Olai Petri Postilla.)*

Kyrie.

Kören:

Herre, förbarma dig över oss!
Kriste, förbarma dig över oss!
Herre, förbarma dig över oss!

Gloria.

Ära vare Gud i höjden och frid på jorden, till människorna ett gott behag.

Psalm.

Kören:

Var man må nu väl glädja sig! Här är stor fröjd å färde. Ty nu är Gud oss nådelig, Som voro döden värde. Han haver alla sagt det till, Att han barmhärtig vara vill; Vad kan vårt hopp förtränga?

Församlingen:

Jag under satan fången låg Och kunde mig ej hjälpa. Den synd, som rådde i min håg, I grund mig ville stjälpa. Min synd mig till förtvivlan drev, Mitt samvet's dom orygglig blev, Och helvetet stod öppet.

Kören:

Men Gud av sin barmhärtighet Sin' ögon till mig vände; Han såg i nåd min uselhet Och hjälp av höjden sände. Ändock jag var av synder full, Var han för mig en fader huld Och lät sig om mig vårda.

Församlingen:

Ty vare pris i evighet Och lov förutan Ände Guds eviga barmhärtighet, Som oss den hjälpen sände Och nederslog i Kristi död, Synd, helvete och dödens nöd! Ho kan oss nu fördärva?

(Martin Luther Sv. Ps. 46.)

Bön.

Herren vare med eder!
Med dig vare ock Herren!
Låtom oss bedja!

Allsmäktige Gud, deras beskärm som hoppas på dig, utan vilkens nåd ingen något förmår ej heller något gäller inför dig, låt din barmhärtighet rikligen vederfaras oss, på det vi genom din heliga ingivelse må tänka vad rätt är och genom din kraft även fullborda det. För Jesu Kristi, vår Herres, skull. Amen. *(Ur Luthers Deutsche Messe.)*

Skriftläsning.

Jag blyges icke för evangelium; ty det är en Guds kraft till frälsning för var och en som tror, först och främst för juden, så ock för greken. Rättfärdighet från Gud uppenbaras nämligen däri, av tro till tro; så är ock skrivet: »Den rättfärdige skall leva av tro». *(Rom. 1: 16, 17.)*

Då sade folket till Jesus: »Vad skola vi göra för att utföra Guds gärningar?» Jesus svarade och sade till dem: »Detta är Guds gärning, att I tron på den han har sänt». *(Joh. 6: 28, 29.)*

Hymn.

Det är ju ett fast och väl anammansvärt Guds ord, att Kristus Jesus kommit har hit i världen för att frälsa syndare.

Psalm.

Ack, Herre Jesu, hör min röst!
Gör dig ett tempel i mitt bröst,
Uti mitt hjärta bliv och bo,
Så har jag tröst och evig ro!
(Martin Luther Sv. Ps. 63: 13.)

Högtidstal av ärkebiskopen.

Psalm.

Vår Gud är oss en väldig borg,
Han är vårt vapen trygga; På honom i all nöd och sorg Vårt hopp vi vilja bygga. Mörkrets furste stiger ned, Hotande och vred; Han rustar sig förvisst Med våld och argan list; Likväl vi oss ej frukte.

Vår egen kraft ej hjälpa kan; Vi vore snart förströdda; Men med oss står den rätte man: vi stå av honom stödda. Frågar du, vad namn han bär? Jesus Krist det är, Han är den Herren Gud, som klädd i segerskrud, Sin tron för evigt grundat.

Därefter framlämnade Bibelkommissionen den nya kyrkobibeln till Konungen.

Psalm.

Guds ord och löfte skall bestå;
Vi det i hjärtat bäre.
För himmel, ej för jord vi gå
Till strids och glade äre,
Äre alltid väl till mods,
Fast vi våga gods
Och ära, liv och allt;
Ske blott, som Gud befallt!
Guds rike vi behålla.
(Martin Luther Sv. Ps. 124.)

Bön.

Herren vare med eder!
Med dig vare ock Herren!
Låtom oss bedja!

Herre, himmelske Fader, vi tacka dig för nåden och sanningen hos Jesus Kristus och för ordet, som vittnar om dig. Lovad vare du, som benådat oss med det rena evangelium. Giv att ditt ord bland oss läres rent och klart och vi därefter leva heligt, såsom Guds barn ägnar.

Församla och upplys din kyrka och bevara henne i en rätt tro. Skydda konungen och fäderneslandet. Välsigna riksstyrelsen. Giv god sammanlevnad. Uppväck kärlekens iver att hjälpa och nitälskan för rättfärdighet. Se i nåd till alla fattiga och sjuka, sörjande och lidande, till alla fångar och döende. Giv världen fred. Samla oss omsider i din eviga ro. Genom Jesus Kristus vår Herre, Amen.

Fader vår.

Benedicamus.

Tackom och lovom Herren!
Herren vare tack och lov!
Halleluja! Halleluja! Halleluja!

Välsignelsen.

Slutpsalm.

Gud, trefaldig, statt oss bi Och låt oss ej fördärvas. Gör vår själ från synden fri, Låt himlen av oss ärvas! Styrke oss din kraft, att vi Det onda övervinne Och så med kristligt sinne Det sälla målet hinne! Hjälp att dig vi älska må Och såsom oss vår nästa! Vår tro, vårt hopp befästa! Gud hjälp oss till det bästa! Amen, Amen, ske alltså! Halleluja! Halleluja! *(Martin Luther Sv. Ps. 22.)*

Postludium.»

Te Deum utfördes enligt den av musikdirektör Otto Olsson i nya koralförslaget efter gammal svensk tradition uppgjorda sättningen. Som liturger tjänstgjorde domkyrkovicepastor kyrkoherde Ekman, rektorn vid Prins Gustavs skola pastor Bergwall, andre läraren vid samma skola pastor Sillén och regementspastor G. Lindberg, samtliga iförda röda mässskrudar. Den talrika kören, som leddes av t. f. kantor Colléen, utförde svaren i Te Deum dels unisont, dels fyrstämmigt. Kyrie sjöngs femstämmigt efter A. Lindegrens komposition. Efter högtidstalet, som utmynnade i »Vår Gud är oss en väldig borg», reste sig hela församlingen och sjöng utan förspel denna psalm. Mot andra versens slut avhämtade bibelkommissionen, företrädd av en marskalk, den nya kyrkobibeln i sakristian. Församlingen förblev stående, medan den överlämnades åt konungen, och det var ett gripande moment, när omedelbart därefter likaledes utan förspel samtliga uppstämde »Guds ord och löfte skall bestå». Efteråt gingo ärkebiskopen och domprosten för altaret.

Ärkebiskopens tal från predikstolen var av följande lydelse.

I Guds, Fadrens och Sonens och den Helige Andes namn. Amen.

Ty vill jag till den fasta grund,
som är Guds ord, mig trygga
och hoppet om min frälsningsstund
på Gud allena bygga.

Gud givande, människan mottagande, Gud i religionen allt, människan intet, det är det första och det sista i vår evangeliska troserfarenhet, Gud uppenbarad i sitt tal och verk, i det förkroppsliga gudsordet till människorna, Jesus Kristus, såsom de profetiska och apostoliska böckerna därom vittna. Till den heliga Skrift och förnuftet vädjade reformatorn inför teologerna i sina 95 latinska teser 1517, inför kardinal Cajetanus i Augsburg 1518, inför världen i Worms 1521. I ordet var hans samvete bundet, därför frimodigt och fritt gentemot de andra makterna utom och inom själen. Han skrev 1519: »Det är *en* sak som upphöjer eller förnedrar kyrkan, nämligen kunskap eller okunnighet i den heliga litteraturen.» Ur Skriften uppkom reformationens tro. I sin ordning öppnade reformationen för kyrkan Skriften som aldrig förr skett. På svenskt språk utgavs av Olaus Petri och andra den första kyrkobibeln år 1541 under Gustaf Vasas regering. Den andra ända till oktober månad 1917 gällande utkom 1703 under Karl XII:s regering. Den tredje har blivit av konung Gustaf V gillad och stadfäst och skall färdigtryckt i dag till honom av bibelkommissionen här överlämnas. Kungörelsen härom lyder som följer:

Vi GUSTAF, med Guds nåde, Sveriges, Götes och Vendes Konung, tillbjuda Eder, Oss älskeliga, Våra trogna undersåtar, som uti vårt konungarike bygga och bo, så ock alla andra, som däruti vistas, Vår synnerliga ynnest, nådiga benägenhet och gunstiga vilja med Gud allsmäktig.

Reformationens största gåva till vårt folk var den Heliga Skrift tolkad på landets språk och därigenom tillgänglig för alla, som förstodo svenskt tungomål. Vår refor-

mator, Olaus Petri, skrev i företalet till vårt första svenska Nya Testamente, av år 1526: »Såsom Kristus är kommen till att frälsa alla, så måste ock hans ord, vilka han för vår salighets skull har lärt, vara för alla tillgängliga och ingen fördolda.» Men det levande språket förändras och forskningen gör nya rön. Vördnaden för en numera föråldrad men för tidigare släktled kär vorden och i Sveriges litterära alstring bevarad språkdräkt får icke inkräkta på uppgiften att trots tidernas växling flytta bibelns evigt unga innehåll in i en senare tid, i dess sinnen, dess hem, dess gudstjänstrum, dess skolsalar för att det där må bliva verksamt. I behjärtande härav och av omsorg om »Guds sanna kännedom i hans Heliga Ord» tillsatte Konung Gustaf III den 18 maj 1773 en kommission till den svenska bibelöversättningens förbättrande. Det skulle för denna kommission vara en huvudregel »att följa textens innehåll och rätta ordaförstånd, och det genom svenska ordalag av lika betydelse uti en ren och otvungen mening uttrycka». Från detta år har kungl. bibelkommissionen varit i verksamhet. Omsider antog 1915 års kyrkomöte såsom kyrkobibel att användas vid kyrkans gudstjänster av bibelkommissionen verkställd översättning av Gamla och Nya testamentets kanoniska böcker med vissa rättelser samt med de nödvändiga ändringar, som bibelkommissionen vid arbetet med utgivandet av den nya normalupplagan funne vara påkallade.

Sedan bibelkommissionen, efter slutförandet av sitt arbete, numera överlämnat den nya normalupplagan av bibelns kanoniska böcker, hava Vi nu gillat och stadfäst denna bibelöversättning till att vara svensk kyrkobibel; församlingarna dock obetaget att med vederbörande domkapitels medgivande vid gudstjänst använda nu gällande kyrkobibel under de närmaste tjugu åren.

På intet värdigare sätt kan reformationens minne hos oss firas än genom att föra bibelordet närmare vår tids människor. Må den Heliga Skrift även i denna nya form till själarna förmedla den frälsande sanningen, värmande och renande lysa in allt djupare och vidare i hjärtan och liv hos vårt folk, leda riket på Guds uppenbarelses och viljas väg, rikta och stålsätta tanken, stärka språket och för många släktled bliva den käraste skatt.

Vi befalla Eder samt- och synnerligen Gud allsmäktig nådeligen. Stockholms slott den 2 oktober 1917.

GUSTAF

(L. S.)

ALEXIS HAMMARSTRÖM.

Men den i Ordet grundade tron är, enligt Luther, »ett livaktigt, verksamt och kraftigt ting, så att det är omöjligt att hon icke skulle oavlåtligen göra det som är gott». Till tack för reformationens välsignelse

har under jubelåret en gåva insamlats för främjande av kärlekens verksamhet, särskilt för ökade möjligheter att efter hastigt stegrad efterfrågan utbilda personliga krafter till kristlig kärlekstjänst. Insamlingen, vars hedersordförande drottningen är, har hittills veterligt inbragt omkring 2,993,560 kr., därav genom ärkestiftets stiftsnämnd och genom dess medlemmar, 637,686 kr., och fortgår till årets slut. Må kärleken särskilt i denna hårda tid eldas till att hjälpa. Gud välsigne givarne, gåvan, dem som skola utföra tjänsten och dem, som skola åtnjuta tjänsten! Gud välsigne oss, vårt folk, den evangeliska kristenheten, hela kyrkan på jorden, alla människor på denna sköna högtidsdag! Låtom oss var för sig bedja: Fader vår som är i himmelen.

Herre, hör vår bön. Amen.

Den från altaret lästa texten ur Rom. 1 innehåller reformatorns älsklingsord:

»*Den rättfärdige skall leva av tro.*»

Texten härrör från en gammaltestamentlig profet. Habakuk såg våldets framfart och den dåtida världsmaktens krigiska övermod, som enligt hans ord »spärrade upp sitt gap såsom dödsriket» och »omättligt såsom dödsriket hämtade tillhopa till sig alla folkslag». Men den gudfruktige borde, trots tröstlösa utsikter, vara trygg i sin gudsförtröstan. »Den rättfärdige skall leva av tro.»

Profetens utsaga gav mer än ett halvt årtusende senare genklang hos en judisk tältvävare. Paulus anför den i Romarbrevets första kapitel såsom dokument på sin religion. Det var icke världshistoriens buller, som skrämde honom, utan det invärtes kriget i hans själ. Lagens fordran borttog friden. Ty lagen, det är: det sedliga idealet, dömde rättmätigt syndaren till vanmakt och fångenskap, intill dess Paulus togs om hand av en större makt än lagen, nämligen av Guds oförskyllda nåd, som Kristus uppenbarat. Tron på denne Kristus gav Paulus en av lagträlen okänd frimodighet och frihet. »Den rättfärdige skall leva av tro.»

Halvtannat årtusende därefter förskräckte profetens av aposteln anförda ord en sachsisk munk och professor, Martin Luther. »Den rättfärdige skall leva». Var han rättfärdig? Pauli själsstrid upprepades och skärptes i ett ännu samvetsömmare och mer visshetshungrande sinne. Luther beskrev ofta efteråt, utförligast 1545, året före sin död, hurusom Pauli nästföregående ord: »Guds rättfärdighet uppenbaras i evangelium», förtörnade och skrämde konom. »Är det icke nog — skrev han — med all annan nöd och fördömelse? Vill Gud ytterligare genom evangelium hopa smärta på smärta?»

Det finns i religionens historia tre huvudsakliga utvägar. Den första: Den rättfärdige eller gudaktige, den fromme, den religiöse skall leva på sin rättfärdighet eller fromhet. Den andra: Den rättfärdige, den fromme skall leva på sin gudserfarenhet. Den tredje: Den rättfärdige, den fromme skall leva på förtröstan eller tro.

Vare sig samvetsfrågan om rätt och orätt rör sig om taburegler och riter jämte sedliga krav eller den på högre stadier rör sig endast om sanning, kärlek och rättfärdighet i hjärta och vandel, tyckes grundsatsen vara självklar: den rättfärdige skall i sitt religiösa förhållande leva av sin rättfärdighet. Det är sant: Ett gott samvete är ett dagligt gästabud. En sund moralism, som har gott samvete, men icke förfaller till egenrättfärdighet, behåller sin rätt inom sitt område. Den står högre än en syndabekännelse, som icke framtvingas av förkrosselse, utan betraktar sig som dygd och sålunda är en på frälsningsreligionen inympad moralism. Ännu i Jobs bok och Psaltaren åberopa sig fromma själar mot Gud på sin rättfärdighet.

Men moralismen tillfredsställer icke en djupare religiös åtrå. Den fördrager icke idealets skärpning och en högre tanke om Gud utan förtränges mellan båda, moralismen klämmes ihjäl mellan Bergspredikans rättfärdighet och tron på Jesu Kristi himmelske fader. Det sedliga kravets innerlighet nerifrån, gudstrons höghet och gudsumgängets innerlighet uppifrån blevo farliga för moralismens trygghet. Redan för den pockande

Job växte Guds outgrundliga storhet, så att han måste säga: »Blott hörsägner hade jag förnummit om dig, men nu har jag fått se dig med egna ögon. Därför tager jag tillbaka och ångrar mig i säck och aska.» Men ännu mer överväldigande än skapelsens och historiens under, alltets tysta oändlighet och livsströmmens brus är Guds helighet. Gud är vida, strängare och närgångnare än vi ens i våra bästa ögonblick drömde. Har någon känt Guds förtärande eld, glömmer han det ej, hur djupt han än bäddas i mullen, hur högt han än lyftes i salighet.

Kyrkan var också först och sist en anstalt för nåd. Men Guds nåd uppfattades icke, som av Paulus och Augustinus, efter det sedliga samlivets högsta analogi såsom Guds fria förlåtelse och personliga barmhärtighet mot själen, utan den tillhandahölls av kyrkan. Det fanns rika förråd. I sakrament och allehanda kulter och fromhetsbruk erhöll den enskilde för sina salighetsbehov efter förtjänst andel av dessa kyrkans förråd, ymnigt eller njuggt, i magisk eller i mer andlig form. I krass tillämpning härav såldes avlatsnåden kontant och utsträcktes från att fritaga endast från kyrkans straffåtgärder att gälla även Guds straff här och hinsides.

I England, Frankrike, där kyrkans rening och befrielsen från Roms tyranni över själar och penningar syntes vara bäst förberedd, i Böhmen, Tyskland och annorstädes påyrkades allt allmännare biblisk och evangelisk reform. Luthers väldiga stämma gav ny kraft åt de mångfaldiga reformkraven. Men egentliga hindret för hans själs frid låg i verkhelighetens översta synpunkt, förtjänst. Ett slikt gudsumgänge kunde han icke lida. Snart efter tesernas år skrev han: »Jag skulle önska att ordet förtjänst icke kommit in i Skriften, ty det missbrukas och medför den falska övertygelsen, att människan har förtjänst.»

Det fanns själar, som nått fram till Gud, förbi den öppna eller förstuckna moralismen. De levde icke på sin rättfärdighet eller på förvärvad och skänkt förtjänst utan på att smaka det gudomliga. Mystiken

hade övervunnit lagreligionen och flyttat in i det inre livets helgedom. Där hade innerliga själar räddat åt sig en andlig vrå bortom kyrkans världslighet. Där kände sig Luther hemmastadd. Vi minnas igenkännandets glädje, då Luther läste Tauler och då han fann den anonyma traktat, som, under namnet En tysk teologi, blev det första han gav åt tryckpressen. Han kallade den en »andlig ädel liten bok», som »upphämtats från Jordanens djup av en rätt israelit, vilkens namn Gud känner». Även Luther tjusades av försjunkandets eviga melodi och satte, liksom många före honom, kristen text därtill. Åratal efter det han funnit de nya underbara toner, som ännu efter århundradena ljuda över kristenheten ur hans egen klangrika själ, finna vi hos honom en och annan stilla, spröd ton ur mystikens korsteologi. 1515 fann han i Romarbrevet ödmjukhet och självförintelse snarare än förtröstan. Ordet för mystikens levnadskonst, Gelassenheit, det oberörda lugnet, får ännu 1517—1518 i den korta utläggningen av buden, tron och Fader vår tolka bönen: Ske din vilja. »Giv oss en fullkomlig, fri likgiltighet i allting.» I första budets förklaring läses där: »Stå bara alldeles likgiltig i alla ting, vare sig de äro onda eller goda.» Men några år senare skrev han i vår barnalära: »Vi skola frukta och älska Gud över allting och sätta all tro och lit till honom.»

Mången känner andakt inför oändligheten, vördnad inför det heliga, har sinne för religiös stämning, även för självförsakande iver, men kan icke förstå den evangeliska kristendomens djärva tro. Det är lättare att söka friden utanför livets rörelse än att tro på själva livsgrundens godhet. Hade Luther stannat i mystikens försjunkande, så skulle han tilltala mången, som nu tar anstöt av honom och icke förstår honom, men han skulle icke hava inlett en ny epok i religionens historia. En brytning skedde ej. Men mystiken gav ej Luther nog. Hans själ var för varm och lidelsefull. Samvetsfrågan om skuld och förlåtelse jämsides med livets brutala nöd, hos Luther koncentrerad i en tung melankoli, omöjliggjorde metodisk gudsnjutning. Luthers frihetsdrift och uppriktighet kunde ej finna sig i mystikens fasonering av människan och själslivet. »Mycket har skrivits om, hur människan skall bliva gudomliggjord,

man har gjort stegar, på hvilka man skall klättra upp till himmelen. Men det är tomt lappri. Här visas den rätta och närmaste vägen att komma dit, så att du blir uppfylld, ja, uppfylld av Gud, så att det icke fattas dig något, utan du har allt på en gång, så att allt som du talar, tänker, går, kort sagt hela ditt liv blir alldeles gudomligt.»

Så mycket fann Luther i förtröstan. Där erfor han en renare salighet än i mystikens rysning och berusning. Han nådde icke himlen på mystikens svindlande stege, utan tron såg himmelen öppen över sig. Förlåtelse strömmade ned — en himlagåva lika slösande rik och oförskylld som solens värme. Där Luther gick i sin gärning, där var hans förtröstan i himlen.

Efter dagar och nätter av grubbel gick Romarbrevets ord om Guds rättfärdighet upp för honom. Det stod ju: Den rättfärdige skall leva av tro, sålunda av Guds gåva. I sin barmhärtighet gör oss Gud rättfärdiga genom tron — en betydelse av ordet rättfärdighet, som eljes ej förekommer i vårt språk, men som närmast, ej helt, motsvaras av ordet syndaförlåtelse. Den stunden etsade sig trots en föga högtidlig omgivning in i Luthers minne. »Då kände jag mig rent av född på nytt och tyckte mig genom öppna dörrar gå in i paradiset». »Nu prisade jag det ljuvaste ordet rättfärdighet med lika mycken kärlek, som jag tidigare med hat förföljt det, så var detta ställe hos Paulus i själva verket för mig paradisets port.»

Nu var Luther inne i kyrkans och kristendomens allra heligaste. Här sken Guds klara sol in, inga ljus gjorda av människor. Det kom icke i fråga någon delning mellan Gud och människan. Därtill var Gud för rik, människan för fattig. Sålunda gick icke Luther ut ur kyrkan för att bilda en sekt eller bygga någon ny kyrka. Han gick i stället djupare in i den ena, heliga katolska kyrkan för att där fortsätta och utveckla kristendomens egnaste liv. Han trängde in i det allraheligaste, som blivit halvt bortglömt. Paulus, Augustinus och många andra funnos där före honom. Men utom Paulus har ingen så erfarit och skildrat den

tröst och kraft, som ligger i tron på gudomlig förlåtelse. »Där syndernas förlåtelse är, där är ock liv och salighet.»

Religionen var då som alltid mångahanda, sakrament, hierarki, munkliv, vallfärder, kultbruk, rosenkransar, hopp, kärlek, bland dessa även tro, det är bekännelse av trosartiklarnas satser. För Luther blev religionen ett enda, nämligen trons visshet om Guds nåd i Jesus Kristus. Religionen öppnade för Luther språkets slussar och utgjöt sig i oanade förråd av ord och tankar. Men hela religionen låg innesluten i ett enda ord, förtröstan. »Vad betyder det att hava en Gud eller vad är Gud? Att hava en Gud är ingenting annat än att av hjärtat lita och tro på honom. Endast tilliten och tron gör båda, Gud och avgud. Är tron och förtröstan rätt och uppriktig, så är även din Gud rätt. Men är förtröstan bedräglig och orätt, då är det icke den rätte Guden. Ty de två höra tillsamman, tro och Gud. Det varpå ditt hjärta hänger och förlitar sig, det är egentligen din Gud.» »Att hava en Gud är att hava något, varpå hjärtat helt litar.»

Litar någon på Gud, äger han i sin tro allt. Hanhar det flydda. Ty tron läser i historiens text — i släktets historia och i den egna lilla historien — om Guds kärlek. Tron förmår förvandla varje förlust till en vinst. Den grymmaste tragedi frambringar ett andligt värde, som ej kunnat vinnas utan den synd och oförrätt som föregått. Av ont skapas gott. Genom kärleken blir lidandet en försoning. Kristus led en gång för alla. Hans Golgata och alla mänsklighetens Golgata, även det Golgata, på vilket mänskligheten nu förts upp, förvandlas av tron till seger. »Så blir», enligt Luthers ord, »en kristen den mäktigaste konstnär och en beundransvärd skapare, som av sorg kan göra glädje, av förskräckelse tröst, av synd rättfärdighet, av död liv.»

Tron äger det kommande. Den är oemotståndlig drivkraft för levnaden. Förtröstan är ett gott träd, som måste bära goda frukter. Sann tillit är »gudomligt verk i oss som omskapar oss». Tron »frågar icke om goda gärningar böra göras, utan innan man frågar, har hon gjort dem och är alltid i färd därmed.» Tron förtvivlar icke om det kommande.

»Om nöden varar dagen lång
och ser ny morgon börja,
skall dock min själ ej någon gång
förtvivla eller sörja.»

Men först och sist äger förtröstan det närvarande, ett evigt nu, nämligen Guds nåd, som borttager samvetsnöden och befriar från träldomen under lagen, särskilt från bördan av extra fromhetsverk, som rent av kunna komma i strid med de sedliga plikterna.

Frihet genom gudsförtröstan är hos Luther religionens signatur. Luthers främsta ämbete var att trösta genom evangelium och befria från samvetsnöden. Han skrev till bekännelseriksdagen i Augsburg 1530, att han icke sökt eller begärt något annat än själarnas enda tröst, det fria, rena evangelium.

Samtidigt skedde en annan befrielse. Rädslan för makternas avund äger en jordmån i varje människohjärta. Ur slik rädsla uppstå vidskepliga bruk och kulter, som kyrkan tålde eller rent av anordnade. Hon gav lisa åt den vidskepliga fruktan, i stället för att upphäva den. Det förmår heller icke upplysningen, endast den religiösa förtröstan. Rädslan för makterna har i religionshistorien överbjudits av mystiken, men övervunnits endast av förtröstan, som fulländas i Luthers frälsningsvisshet. De flesta själar äro sovande. Vakna de, bliva de lätt antingen rädda eller övermodiga. Luther vann förtröstans mod och ödmjukhet. Lagreligionen känner på sin höjd botgörare. Mystiken på sin höjd gudsnjutare, som, saliga i sin avskilda frid, leva som likgiltiga främlingar i livets möda, i dess glädje och sorg. Förtröstans evangelium känner Guds fria barn.

Koncentrationen av hela levnadsproblemet på det religiösa och av religionen på förtröstan utgjorde Luthers styrka. Människan måste först få det väsentliga ordnat. Är den inre nöden avhjälpt, då återstå för Luther inga svårigheter mer. Hela hans liv hade samlat sig i ett enda rop. Var det besvarat, så redde sig allt annat. Förtröstan ställde allt i lag. Vi hörde: då blir allt hos människan gudomligt.

Men saken är icke så enkel. Icke alla människor drivas av Luthers religiösa och sedliga patos. Icke alla sedliga problem lösas genom förlåtelsen. Luthers koncentration har medfört även svårigheter. Hans rena och förstockade idealitet försummade hjälpmotiv, som behövas till de många människobarnens fostran. Även mellanregistren i själen böra tagas i anspråk. Luthers ömtålighet mot varje lagiskt intrång på den kristna friheten har av andra tagits till intäkt för sedlig och andlig lättja. Luther fick uppleva bitter missräkning. Men vi behöva honom. Det är gott om anpassare och pedagoger, men ont om trons och kärlekens hjältar.

Religionen var på Luthers tid överhöljd av obegripliga eller ljugande fraser och formler. I stället för att betänka det ena nödvändiga, sysslade man med lapprisaker, tomma ord och tankelekar. Luthers själs hunger letade fram innehållet och lät de utnötta höljena vara. Vi äga tack vare det verk, han kallades att utföra, en ojämförligt gynnsammare religiös ställning än han. Men också i vår tid överhöljes religionen för mången av obegriplig skolastik, underliga ord, ord, ord. Hvad menas? Menas någonting?

Luther själv har andel häri. En fransk samtida skrev: »Där Luther talat bra, där har ingen människa talat bättre». Men Luther var bunden inom sin tid och sin begränsning. Onjutbara tankegångar kommo med. Och liksom andra profeter har även Luther lidit smäleken att eftersägare fastnat i bokstaven utan att förmå eller idas att av anden frigöras. En av de få väldige i andens värld, en som var kallad att rymma himmel och helvete i sin själ, klädes i en tam skolmässighet. Den dräkten kastar han av.

Allvarligare är, att världsbilden förändrats. Kyrkan låtsar gärna, att denna revolution ej skett. Med universum har gudsföreställningen, om jag får tala fåvitskt, vuxit till omfattningen, lika visst som dess innehåll icke kan överbjudas utöver evangelium. Människor bredvid varandra leva i skilda tidevarv. Men för dem, som fått den gamla världsbilden sprängd, ter sig åtskilligt i gängse lärosätt som mytologi och skolastik, ägnade att fördölja, icke uttrycka Guds vilja och löften. Endast få äga

förmågan att se det väsentliga i det förgängliga. Det är icke meningen, att man skall behöva studera teologi och historia och bli förtrogen med en slags helig munart för att höra Guds tal till själen. Med Luther i hans tid måste vi i vår tid klaga över att evangelium icke står på ljusstaken, utan av mången allvarlig själ måste letas fram under skäppan. Jag anbefaller icke till ljusstake någon modernare skolastik. Men det behöves mycket själsarbete för att göra Kristi och reformationens goda budskap lättare åtkomligt för sökande själar i vår tid, så att de kunna säga om kyrkans förkunnelse som Albrecht Dürer skrev om Luther, att hans lära var klart genomskinlig, då han undervisade om evangelium.

Är icke lösensordet härvidlag förtröstan? Det uttrycker med oförliknelig skärpa kristendomens andliga väsen, och skiljer den på samma gång från blott mystik. Ty evangelisk tillit stöder sig icke på en stämning eller beskaffenhet eller träning hos själen, utan på Kristus, på det som Gud utfört oberoende av den troende. Luther skriver: »En sak och endast den fordras för kristlig levnad, rättfädighet och frihet, det är Guds högheliga ord, Kristi evangelium». Därigenom kunde Luther hävda tron såsom en visshet trots allt, oberoende av hjärtats inkast och yttre hinder. »En kristen», skriver Luther, »har syndernas förlåtelse och hjärtats glädje i tron allena mitt under en motsatt känsla». Denna förtröstan på Gud beröres icke av världsbildens förändring. Människan är sig förunderligt lik i skilda tidevarv. Världskatastrofen visar, hur löst kulturens fernissa sitter på de primitiva drifterna till gott och ont. Och människotillvarons verkliga höjdpunkter äro ej bestämda av kulturens framsteg. De ligga icke på en jämnt stigande linje. Man får söka dem, där de finnas. Någon annan Kristus lär välden förgäves förbida. Det är fåvitskt att sträcka sig mot någon drömd tro, så länge reformationens religiösa nyskapelse ännu ingalunda fullbordats. Vi förstå Luther och hans verk bättre nu än för hundra år sedan. Ungdomlig iver ratar kanske det stora, det klassiska, det förblivande, redan därför att det är erkänt. Den ofrie känner kanske det gångnas andliga arv såsom en börda i stället för en hjälp. Jag talar icke om okynnets njutning att trampa ner det, vars värde det ej mäktar fatta. Men visheten får rätt

åt sina barn. De som gjort största andliga gagnet i världen och djupast påverkat historien ha icke varit nyhetsmakare, utan de hämtade nya värden ur gamla skattkammare.

Hungern hemsöker världen. Förråden avknappas. Delningen måste göras ännu nogare. God vilja måste utfylla det, som ingen organisation förmår. Men den andliga undernäring, varav tidens barn länge lidit, beror icke på knapphet. Man stoppar sig ständigt full med svag, underhaltig eller osund andlig konst. Ändock finns det yppersta allom tillgängligt. Det minskas ej, utan ökas genom att komma många till del. Finns det här i domkyrkan någon så andligen undernärd mitt i överflödet, att han icke läser bibeln, så upptäck på reformationens jubileum, att också den heliga skrift tillhör litteraturen. Det lönar sig likaledes att läsa Luther. Där finnas inga tomma ord, utan hur många hyllor än hans böcker fylla, så sjuder det av liv överallt och av uppriktighet.

Den omutlige sanningssägaren skulle ha vreda ord och grova, opassande glosor för skenväsen, orättvisa och kärlekslöshet i vår tid, inom och utom kyrkan, i samfundsliv och enskilt liv.

När vi nu fira reformationens jubileum, påminnas vi om den allra första av teserna, som spikades upp vid pass denna tid på dagen aftonen före Allhelgonadag för fyra hundra år sedan. »Då vår Herre och Mästare sade: 'Gören bättring', så ville han att de troendes hela liv skall vara en bättring.» Mena vi att vi äro färdiga, då äro vi icke reformationens barn. Det gäller främst vår egen människa. Men det gäller även kyrkan. Reformationen måste vara en fortsatt bättring, en ständig rörelse. Den når varken för kyrkan eller den enskilde sitt mål i denna värld. Men den måste redligt och oförtrutet fullföljas. Avstannar i kyrkan reformationens rörelse, då inträder osundhet och död. Tron är icke en trög besittning, utan, såsom Frälsaren i den andra, till dagens vesper sparda texten säger, andens egentliga aktivitet.

Vi leva mitt i reformationens välgärningar. Men just därför är det mången, som icke ser dem, utan tager som självklart vad som vanns med den yttersta möda, och som lurande fiender till evangelii ljus och

frihet gärna vilja taga ifrån oss. »Håll fast vad du har, så att ingen tager din krona.» Må ingen svaghet, ingen kortsynt välmening svika det ansvar, som mänskligt att döma är lagt på Sverige av Gud själv till att vara ett hemvist och ett värn för evangelisk förtröstan och frihet i världen. Här gäller det starkare tryckets lag. Trons liv måste stärkas ibland oss och bliva verksammare i kärlek, om vi skola motsvara vår av Gud i nåd förlänade rikedom och uppgift.

Den uppgiften gäller icke blott vår avdelning av kyrkan, utan hela kristenheten, icke blott kyrkan utan hela människolivet. Ty reformationen har verkat och verkar vida utöver den evangeliska kristenhetens gränser. Och reformationens välsignelse åtnjutes vida utöver det egentliga kyrkolivets gränser. Envar, som har sinne för själens djup och höjder, varje vän av karaktärsfull självständighet, av uppriktighet och av den djärva tro, som bjuder det bästa av allt, Guds nåd i Kristus utan förbehåll åt varje människa utan åtskillnad, envar som icke erkänner någon hop, någon mängd av människonummer utan endast människosjälar, och icke vill låta andlig frihet vara monopol för ett fåtal andens aristokrater utan genom gudsförtröstan bliva tillgänglig för varje själ, han måste, om han ej är förblindad, känna frändskap med den äkta Luther och med reformationens ande. Här behöver ej skildras, hur ny klarhet föll över natur och kultur, hur människolivets skilda intressen, uppgifter och sysslor kommo till heders, hur arbetet blev gudstjänst, hur det vanliga och ringaktade övergöts av helgd och skönhet, hur både andligt och världsligt kom till sin rätt som aldrig förr. Se blott på folkets bildning i reformationens länder.

Men väl behöver sägas, att detta allt är sådant, som föll till, när Luther blott sökte det enda, själens befrielse och frid.

Vi behöva förtröstan till mycket. Vi behöva tro för att komma igenom mörkret, som nu sänkt sig över världen. Endast övervärldslig tro förmår verkligen ena utöver gränserna. Skola vi lyssna till klentron? Eller skola vi våga tro på en helig allmännelig kyrka och handla därefter? Den evangeliska bekännelsen äger möjlighet att ena framför varje annan, enär dess frihetsprincip gör de kristtrognas enhet oberoende av historiskt framvuxna olikheter i bruk och inrättningar, som andra bekän-

nelser göra till ovillkorliga lagbud. Vi behöva leva av förtröstan för att få frimodighet och klarhet, kärlek och trohet för våra värv och bekymmer inom riket och kyrkan, i hem och verkstad. Men egentligen behöva vi förtröstan för vår egen personliga del. Själv var reformatorn anfrätt av ångest, ett stackars bävande människobarn. Men när han lärt sig leva av tro, orkade han rätta till världen som ingen efter Kristus.

»Och är han själv ett stoft, en dvärg,
så är hans hammar gjord
av den metall som krossar berg,
Guds rena, klara ord.»

Det var hans särskilda syssla att krossa berg. Men Luther skrev om varje kristen: »Den som tror att han har en barmhärtig Herre och Fader, bör han icke glädjas och fröjda sig, ja, spränga igenom berg av koppar och allehanda svårigheter med en oförvägen och obetvinglig ande, måste han icke tycka, att allt är honung, mjölk och vin, icke längre dödlig utan levande det eviga livet». Envar kan genom förtröstan bliva fri och stark. Den friheten och styrkan kommer icke från oss själva, icke från trons form, utan från dess innehåll, Gud i Kristus.

Vi skola leva, icke av egna eller världens tillgångar, utan av Guds nåd, som tron omfattar. Låtom oss bekänna och sjunga vår evangeliska tro i liv och med tunga: Vår Gud är oss en väldig borg.

Vid nya kyrkobibelns överlämnande till konungen yttrade biskop Personne följande ord:

Då nu bibelkommissionens senaste översättning av Gamla och Nya testamentets kanoniska böcker blivit i enlighet med kyrkomötets önskan av Eders Majestät gillad och stadfäst som svensk kyrkobibel, har därmed slutförts det mer än sekelgamla bibelarbete, som tog sin början, när konung Gustaf III nedsatte 1773 års stora bibelkommission. Vad Gustaf III begynte har det således förunnats Gustaf V att fullborda.

På Guds ords fasta grund byggde den lutherska reformationen sitt stora verk, och reformationen återgav bibelordet åt kristenheten. Bibelkommissionen — och till denna räkna vi, dess gamla medlemmar Tegnér och jag, ännu alltjämt vår högt värderade kollega under ett trettioårigt samarbete professor Rudin — bibelkommissionen ser ett gott varsel, ja, nära nog en skickelse däri, att vi på den Lutherska reformationens 400-årsdag få till vår konung underdånigst överlämna det första färdiga exemplaret av den nya kyrkobibeln.

Omedelbart efter kyrkobibelns överlämnande till konungen stämde församlingen upp sista versen av ps. 124: »Guds ord och löfte skall bestå».

*

Efter högtiden i Domkyrkan intogs lunch av de kungliga hos landshövding Hammarskjöld, av h. exc. statsministern, krigsministern, bibelkommissionen, de teologiska promovendi m. fl. hos ärkebiskopen samt av h. exc. utrikesministern, riksdagens talmän, universitetskanslern och övriga promovendi hos rektor magnificus Schück.

II

HÖGTIDEN I UNIVERSITETETS AULA

Kl. 2,15 e. m. avtågade akademistaten och promovendi i procession från fakultetsrummen till aulan, där de togo plats längst ned i salen, promovendi på norra hälften av den nedersta halvcirkeln. Stater och kårer hade intagit sina platser å amfiteatern, studentkåren under läktaren samt inbjudna damer å galleriet. Kl. 2,30 inträdde Deras Majestäter, kronprinsen, kronprinsessan, prins Eugén, prinsessorna Ingeborg, Margaretha, Märtha och Astrid samt prins Carl, hertig av Östergötland, med uppvaktande damer och herrar. Musiken, som under direktor musices' ledning utfört Foronis festmarsch, intonerade när konungaparet nått sina platser kungssången, vari samtliga instämde.

Universitetets rektor magnificus beträdde därefter katedern och höll följande högtidstal.

Fyra århundraden hava i dag förflutit, sedan Luther på Slottskyrkoporten i Wittenberg anslog de ryktbara teser, som ledde till reformationens utbrott. Men då vi åter fira minnet av denna världshistoriska tilldragelse, är måhända det första intryck, som tränger sig på mången, en beklämmande känsla av förgängligheten i alla mänskliga strävanden, känslan av de mänskliga idéernas svaga livskraft. Ty vända vi oss till reformatorerna själva och spörja dem om innebörden i den rörelse, för vars framgång de satte in hela sin timliga välfärd, så blir svaret säkerligen ett sådant, att det mycket litet berör en modern människas tanke- och känsloliv. I varje fall tycker man sig stå hela denna 1500-tals-dogmatik oänd-

ligt fjärran, och i de flestas ögon kan den endast för teologen erbjuda något av intresse.

Man frågar sig då ofrivilligt: skall det så gå även med de idéer, som uppröra vår tid, skola även de, fyra århundraden härefter, förefalla det då levande släktet lika intresselösa, som 1500-talets teologiska tvister vid första blicken te sig för vår uppfattning, skall det då endast vara »de efterblivne», som värmas av de lidelser, som upprört oss, och ligger sanningen till sist i Predikarens tröstlösa ord: »Allt är fåfänglighet, vanitas vanitatum. Vad förmån har människan av all möda, hon gör sig under solen? Släkte går och släkte kommer!»

Lyckligtvis *är* det icke så. Det är dock samma eviga frågor, som i ständigt nya formuleringar uppröra mänskligheten, och det är endast dessa formuleringar, som förefalla oss egendomliga och föråldrade. Frågorna själva äro desamma från tid till tid. Luther och hans samtida tolkade därför innebörden av reformationen på sitt sätt. Vi tolka den på vårt, och det kommande århundradet skall helt visst åter välja andra uttryck. Slutgiltig blir ingen formulering, så länge ännu mänskligheten går framåt och därför ständigt fördjupar de problem, hon fått att lösa. Den uppfattning, jag kan framlägga av reformationen och av Luthers livsgärning, är därför endast vår tids — kanske icke ens det, utan blott min egen.

Nu är man snarast böjd att i reformationen se ett led i den stora renässansrörelsen, den form, i vilken söderns mera konstnärliga »pånyttfödelse» tog sig ett uttryck hos de germanska folken. Renässansen ter sig för oss såsom i främsta rummet en personlighetens frigörelse, såsom ett utbrott av en nyvaknad, stark livskänsla, en andlig revolution, riktad mot medeltidens mörka och trånga, asketiska och dogmatiska världsåskådning. Såsom en ättling av denna rörelse räknar man ock reformationen, men såsom en ättling av germansk börd. Även reformationen reagerar liksom renässansen mot den medeltida kyrkans världshat och mot dess lära om syndfullheten i varje jordisk verksamhet. Men i sin opposition mot asketismen var Luther i själva verket vida mera radikal än renässansens italienare. Inom konsten och novellitteraturen kunde dessa väl giva sin glada sinnlighet lösa tyglar, men de vågade knappast att

teoretiskt stå för dessa åsikter, och lätt, vid minsta prövning, återföllo de till den munkmoral, som de stunden förut så käckt hånat. Annorlunda var Luther. Både teoretiskt och praktiskt, av innersta övertygelse var han asketismens svurne motståndare, och den mänskliga naturens rätt har måhända aldrig ägt en mera hänsynslös försvarare än han. Själv hade han såsom ung sökt att »fly världen» och i klostercellens enslighet gömma sig för dess frestelser. Men där erfor han hopplösheten av denna kamp. »Världen» hade följt med honom, och den frid, han sökt, hade han icke funnit. Då insåg han ock, att han orätt fattat sitt mål och att uppgiften i själva verket var en annan — icke att fly världen, utan att omdana den till ett gudsrike. Ty även naturens drifter hade av Gud nedlagts i vårt väsen, och de skulle därför icke undertryckas, utan i stället göras till redskap i en klarare och renare uppfattad sedlighets tjänst. Och praktiskt, om än icke teoretiskt, har denna friare och sundare livsmoral även inom den katolska kyrkan segrat över medeltidens, från orienten stammande asketism. Fanatiska självplågare hugnas nu icke längre såsom under medeltiden med helgonglorian, och det är Luthers världsåskådning, som även här ersatt det medeltida fromhetsidealet. För mänskligheten var därför hans förkunnelse ett livsglädjens och den andliga hälsans evangelium.

Men renässansen betraktas ock såsom en reaktion mot medeltidens dogmatism. Är — kunna vi då fråga — reformationen även i detta fall en renässansens ättling, som även hon på sitt huvud bär den fria tankens frygiska mössa? Svaret på denna fråga är mera invecklat.

Det kan då först sägas, att icke ens renässansen betecknar den moderna världsåskådningens stora genombrott. Italiens humanister voro framför allt filologer, och den antika litteratur, som de studerade, var företrädesvis av poetiskt eller filosofiskt innehåll. För naturvetenskapen intresserade de sig — i stort sett — föga, och renässansens världsbild var i det hela densamma som medeltidens. Galilei och Giordano Bruno tillhörde tiden efter reformationen, och icke ens de förmådde slå igenom. Galilei tvingades att förneka sina upptäckter, och Giordano Bruno brändes såsom kättare. Ännu Miltons stora skapelseepos står, naturvetenskapligt sett, på

medeltidens ståndpunkt, och revolutionen i det allmänna åskådningssättet skedde först genom Newtons stora, naturvetenskapliga upptäckter. Genom dem trädde lagbundenheten i undrets ställe, jorden blev ej längre medelpunkten i universum, dess centrum, för vilket allt annat blivit till, utan ett sandkorn i den omätliga rymden, där otaliga världar kretsade kring i sina matematiskt bestämda banor. Det var denna nya världsbild, som genom upplysningstidevarvets populariserande författare gjordes till allmän egendom och som även framtvingade en ny *religiös* uppfattning. Denna har visserligen aldrig tagit sig ett uttryck i någon särskild bekännelse, men den är dock hela den nya tidens. Den världsbild, som nu efterträdde renässansens, fyllde människan på samma gång med ödmjukhet och med en upplyftande oändlighetskänsla. Med ödmjukhet — ty från sin plats såsom skapelsens herre hade hon blivit förvandlad till hart när ett intet i det ändlösa universum. Med en upplyftande stolthet — ty det var dock människoandan, som ensam fattade och kunde leva med i detta nya, eviga liv. Denna nya världsåskådning har också givit oss en annan uppfattning av reformationen själv. Denna kan nu icke längre, såsom för 1600-talets ortodoxi, betraktas såsom en avslutad rörelse, vilken nått fram till den hela och fulla sanningen, utan blott såsom en punkt på den oändligt långa vägen mot det eviga mål, som ur töcknen hägrar för mänskligheten. Vår uppfattning av tillvaron har, omärkligt, men avgörande, blivit en annan än Luthers samtid, och vi kunna ej längre — såsom Haquin Spegel så trohjärtat uttryckte det — skåda världen med »Moses brillor».

Även i ett annat avseende torde man nödgas till en inskränkning i hävdvunna åsikter. Utan tvivel har man överdrivit renässansens insats för rätten till en fri och obunden vetenskaplig forskning. Renässansmannen tänkte väl sällsport fritt över livets alla frågor, vågade utan rädsla diskutera dem alla. Men han kände aldrig denna tankefrihet såsom en mänsklig rättighet, uppställde heller aldrig någon dylik fordran, och så snart den katolska kyrkan ingrep, tystnade han — visserligen kanske med ett ironiskt leende över enfalden, men utan att känna sig upprörd över tanketvånget.

Ännu mindre ledde reformationen till någon tanke- och yttrandefrihet. Medeltidens katolska kyrka hade i själva verket varit långt medgörligare — till en stor del därför att de flesta påvar egentligen blott intresserade sig för politiska och ekonomiska frågor. I vetenskapligt teologiska ämnen däremot tillåto de i allmänhet en mycket fri diskussion, även när denna tangerade ganska vitala punkter i den kristna dogmläran, och en författare som t. ex. Erasmus hade en långt större yttrandefrihet, än han skulle hava haft, om han levat på 1600-talet. Snarare var det just reformationen, som gav signalen till den stora reaktion, som nu började och som varade ända till upplysningstidevarvet. Så snart reformationens första, kampuppfyllda frihetsår gått till ända, började såväl den lutherska som den reformerta kyrkan att omgärda sig med bekännelseskrifter, och detta föredöme följdes sedan också av den romersk-katolska. På det viktiga, tridentinska mötet utformade nu också denna en bestämd, mot de protestantiska kyrkorna riktad bekännelse. Renlärigheten blev den kardinalfråga, varom allt rörde sig, och med renlärigheten följde tankетvånget, inkvisitionen och kättarbålen eller 1500- och 1600-talens våldsamma reaktionsperiod.

Fenomenet är ju ingalunda förvånande. På den franska revolutionen följde den heliga alliansen, och i stort sett rör sig ju mänskligheten historia i dylika, ständigt återkommande vågsvall av revolution och reaktion.

Men 1517 stod reformationen ännu i den andliga frigörelsens tecken, och Luther vågade då, vad ingen av renässansens italienare djärvts: att såsom en helig rättighet hävda forskningens frihet gent emot all auktoritet. Först förnekade han påvens, sedan även kyrkomötets, och förklarade sig endast i så fall vilja taga sina ord tillbaka, att han med skäl kunde överbevisas om att hava haft orätt. Det var blott en enda auktoritet, han ville erkänna, och det var Bibelns, d. v. s. samma auktoritet, vilken även den romerska kyrkan i sista hand åberopade såsom stöd.

Ställer man sig på 1500-talets ståndpunkt, var detta onekligen en andlig frihetsförklaring, och naturligtvis är det orimligt att av Luther fordra den uppfattning av bibeln, som vi nu fått tack vare det gångna århundra-

dets exegetiska forskning. I fråga åter om *rätten* till en dylik exeges, även om den leder till en från kyrkans lära avvikande mening, har denna rätt med styrka hävdats först av honom, och vi äga därför fullt fog att betrakta den Luther, vars minne vi i dag fira, såsom en av tankefrihetens förste stridsmän.

Men väl såg han icke frågan ur samma synvinkel som vi. Vi anse oss äga *rätt* att uttala vår övertygelse. Luther kände snarare *plikten* att förkunna det, han ansåg sant vara. Och det var icke ens hans vetenskapliga sanningskärlek, som i främsta rummet drev honom att uppträda mot den romerska kyrkan, utan det var hans sårade sedliga medvetande och hans fromhetskrav. Detta krav på ett mera innerligt religiöst liv var ingalunda nytt, utan nådde, även det, med sina rötter ned i medeltiden, ehuru det städse undertryckts av den förvärldsligade romerska kyrkan. En dylik rörelse, visserligen på asketisk grund, hade pågått under hela medeltiden och uppburits av de fraktioner och individer, som tid efter annan stötts ut ur kyrkan såsom kättare. Ty kyrkan hade hela tiden haft att kämpa på två fronter: mot den vetenskapliga forskningen och mot den aldrig undertryckta fordran på ett religiöst liv, — en fordran, som levat kvar ända sedan urkristendomens dagar. Bägge dessa fiender hade den romerska politiken dock lyckats besegra och göra till redskap åt påvekyrkan. 1100-talets skolastik, som i sin käcka kritik nästan erinrar om 1700-talets upplysningsfilosofi, hade förbenats till en ortodox lärobyggnad, i vilken kyrkan till sist funnit sitt vetenskapliga stöd. Och medeltidens kanske ädlaste fromhetsrörelse — den, som utgått från Franciscus av Assisi — klämdes av Innocentius III:s efterföljare in i en munkorden, en frälsningsarmé i kyrkans tjänst, under det att de lärjungar, som stodo kvar på stiftarens ursprungliga ståndpunkt, drevos ut såsom kättare.

Hos Luther förenades bägge dessa rörelser, som förut icke haft något samband med varandra. Det var både såsom vetenskapsman och såsom religiös personlighet som han anföll den romerska kyrkan. Men det var framför allt den religiösa frågan, som intresserade honom. Och här, med avseende på det religiösa livet, gjorde han renässansens kanske viktigaste insats. Det individuella religiösa livet hade haft en mycket obetydlig

plats inom medeltidens kyrka. Denna var närmast en institution, som genom vissa magiska hjälpmedel — sakrament, mässor, vallfärder, förböner, avlat o. d. — skyddade mot skärseldens och helvetets så fruktade fasor, och kyrkan hade utvecklats till ett ämbetsverk, som skötte dessa angelägenheter utan hänsyn till individens egna göranden och låtanden. För Luther däremot blev religionen individens egen sak, ett förhållande mellan den enskilde och hans Gud, och man må ställa sig på vilken religiös ståndpunkt som helst — t. o. m. på vilken irreligiös som helst — så måste man dock medgiva, att detta var ett stort steg framåt i mänsklig kultur.

I själva verket betydde detta en tillämpning på det religiösa livet av renässansens hela strävan mot personlighetens frigörelse — en strävan, som, religiöst sett, först genom Luther kom till ett klart uttryck. Väl förefaller det ur denna synpunkt såsom en motsägelse, att Luther dock till sist hamnade i en statskyrka. Men för honom var kyrkan aldrig detsamma som för Calvin. För denne — liksom för vissa frikyrkor i våra dagar — var kyrkan ett samfund av helige, i vilket Guds lag *är* införd: för Luther däremot ett samfund, där denna lag *skall* införas. Kyrkan var därför för honom närmast en uppfostrings- och bildningsanstalt och prästen företrädesvis en lärare. Och detta bör dock fasthållas. Om denna kyrka sedermera lagt sig till med några romerska ofelbarhetslater, kommer detta icke Luthers religiösa personlighetskrav vid, ty detta står dock i strid med en på så sätt uppfattad kyrka, vilken kan och bör lämna individen full frihet att själv ordna sina religiösa angelägenheter.

I denna dubbla fordran på vetenskaplig sanning och på ett innerligt religiöst liv stod Luther i viss mån på samma ståndpunkt som de samtida tyska och engelska humanisterna. Om dessa än lade en starkare vikt än Luther på vetenskapen, voro dock även de innerst varmt religiösa personligheter — också den fine och skeptiske Erasmus — och deras vördnad för det historiskt givna, för den uråldriga katolska kyrkan, delades, trots all radikalism, dock i viss mån av Luther, som här icke ställde sig på kalvinisternas historiskt pietetslösa ståndpunkt. Den djupaste skillnaden dem emellan låg på ett annat område. Luther var demokrat,

humanisterna aristokrater. Detta visar sig redan i stridssättet. Erasmus vände sig blott till de lärde och vädjade till deras förstånd; Luther, som visserligen också började såsom vetenskapsman, var till sin naturell dock framför allt folktalare och drog sig icke för att sätta massans lidelser i rörelse. Även för Erasmus var religionen en individens angelägenhet, men delvis just på grund härav kände han aldrig något behov av att bryta med den katolska kyrkan, som i stort sett gav honom frihet att tänka och tro, vad han ville, och han insåg, att *hans* religion dock aldrig kunde bliva den stora massans, att den bildade mannen och den obildade väl i nödfall kunde enas om en gemensam bekännelse, men i så fall endast under förutsättning, att de i denna inlade alldeles olika uppfattningar. Luther var däremot demokrat och trodde på möjligheten av en för alla gemensam religion. Han nådde också det resultat, som alltid blir den segrande demokratiens. Han höjde onekligen massans religiösa ståndpunkt, men endast på bekostnad därav, att han topphögg de höga träden. Ett fritt religiöst liv sådant som Erasmus' och även såsom hans eget kunde under ortodoxismens tidevarv icke längre trivas inom den protestantiska bekännelsens murar. Och dock hade icke ens detta varit omöjligt, om kyrkan förblivit blott en läroanstalt med utrymme för olikartade övertygelser.

Till en del sammanhänger denna utveckling därmed, att Luther aldrig kände den motsättning mellan tro och vetande, som sedermera, på 1700-talet, blev så brännande. Hans ståndpunkt i detta fall var densamma, som kommit till ett uttryck i den sigillinskrift, som det protestantiska Upsalauniversitetet valde: Gratiæ veritas naturæ — nådens sanning är ock naturens, tro och vetande stämma med varandra.

Vår tid äger icke 1500-talets starka tro, knappast heller 1700-talets ljusa övertygelse om vetenskapens suveräna förmåga att tyda livets alla gåtor. Också vetenskapen måste stanna inför den evigt olösta Pilatusfrågan och erkänna, att hur långt forskningen än kommit, återstår dock alltid ett residuum irrationale, som vi, åtminstone ännu icke, äga nog fina instrument att kunna nå. Och hur utvecklingen skall gå, veta vi icke, icke huru de motsatser, som under reformationsperioden bröto sig mot varandra, i framtiden skola te sig. Ty historien ger blott analogier och

är ingen spåkvinna, som avslöjar den ofödda tidens hemligheter. Geijer, som 1817 i sitt jubeltal trodde sig kunna sia om »en ädlare med religionen åter förbunden statskonst» och som där »välsignade den höga själ, för vilken den först uppgick», — han nödgades sedan taga denna profetia tillbaka och i stället uttala sin förbannelse över dem, »som nyttja det heligaste såsom medel för orättvisa ändamål».

Liksom 1817 befinna vi oss även nu i en av världshistoriens mest upprörda brytningsperioder, väldigare än den, som följde på den franska revolutionen och de napoleonska krigen — väldigare i samma mån, som den världskamp, som nu pågår, är vida mera omfattande och djupgående än den napoleonska tidens. Att efter detta Ragnarök en ny värld skall höja sig ur askan av den förhärjade, är blott alltför sannolikt. Men vilken? Förlåten till denna hemlighet kan nog ingen draga undan, och såsom forntidens sjöfarare segla även vi fram på vår bana utan kompass bland de bränningar, som svalla kring oss. Men djärvt och förhoppningsfullt styrde de fram med den ledning, som himlens stjärnor gåvo dem. Något annat kunna ej heller vi göra, vare sig vi tänka på statslivets eller på vetenskapens utveckling. *Om* veritas naturæ någonsin skall sammanfalla med veritas gratiæ veta vi icke, icke heller vilken ny formulering, som en framtid skall giva dessa bägge sanningar, ty utan tvivel blir den en annan än vårt släktes. Men för oss står dock universitetets gamla valspråk såsom den ledstjärna, efter vilken vi vilja styra fram mot den kommande tidens okända världar. Ty dess mening, översatt på vår tids språk, torde dock vara, att all forskning och all mänsklig verksamhet bör vara genomträngd av en känsla för det eviga, och att endast denna evighetskänsla kan leda mänskligheten fram mot den sanning, efter vilken hon ända sedan tidernas morgon strävat.

Efter rektors tal utfördes första delen av den av director musices Hugo Alfvén komponerade kantaten för stor kör, solo och orkester av Filharmoniska sällskapet och akademiska kapellet med förstärkning. Solist var kandidat P. Öster-

berg. Denna förra och längre del av kantaten skildrar förloppet i Luthers själ, hans själanöd och frambrytande förtröstan enligt melodimotiven till Lutherpsalmerna 182 och 46. Följande strofer kommo till användning.

KANTAT

FÖR KÖR, BARITONSOLO OCH ORKESTER

HUGO ALFVÉN

I.

Psalm 182: 1. M. Luther, O. Petri.

Av djupsens nöd, o Gud, till dig
jag ropa må och klaga;
din' milda öron vänd till mig,
min röst låt dig behaga!
Ty om du synden räkna vill
och blott din stränga rätt se till,
ho kan då för dig bliva?

Så är oss nu ej annor råd
att synden från oss skilja
än fly i trone till din nåd,
din evigt goda vilja.
På jorden finnes ingen man,
som lagen rätt fullborda kan:
Guds nåd var man behöver.

Fastän min synd är ganska stor,
dock större är Guds nåde:
Han hjälper den, på honom tror,
uti all nöd och våde.

Jag tackar honom gladelig,
som har min synd förlåtit mig:
Gud vare pris och ära!

Psalm 46. M. Luther, O. Petri, J. O. Wallin.

Var man må nu väl glädja sig!
Här är stor fröjd å färde.
Ty nu är Gud oss nådelig,
som voro döden värde.
Han haver allom sagt det till,
att han barmhärtig vara vill:
Vad kan vårt hopp förtränga?

Jag under satan fången låg
och kunde mig ej hjälpa.
Den synd, som rådde i min håg,
i grund mig ville stjälpa.
Min synd mig till förtvivlan drev,
mitt samvet's dom orygglig blev,
och helvetet stod öppet.

Men Gud av sin barmhärtighet
sin' ögon till mig vände;
han såg i nåd min uselhet
och hjälp av höjden sände.
Ändock jag var av synder full,
var han för mig en fader huld
och lät sig om mig vårda.

Ty vare pris i evighet
och lov förutan ände
Guds eviga barmhärtighet,

som oss den hjälpen sände
och nederslog i Kristi död
synd, helvete och dödsens nöd!
Ho kan oss nu fördärva?

Reformationskantaten

består av två avdelningar. Den första skildrar förloppet i Luthers själ och är byggd på Lutherpsalmerna 182 och 46. Begynner med ett orkesterförspel, vilket skildrar Luthers själanöd. Det tungsinta grubblet växer till förtvivlan, som kulminerar, då trumpet- och basunkören med heroisk kraft plötsligt inträder och med det första koralmotivet till psalm 182 krossar alla de andra dissonerande instrumentens smärtfyllda stämmor. Klagoskriet förtonar suckande, varpå kören intonerar en fuga till orden: »Av djupsens nöd, o Gud, till dig jag ropa må och klaga.» Det är ett nytt och självständigt tema, långsamt, klagande och bönfallande; börjar i basarna och upptages efter hand av de övriga stämmorna. Mot fugans slut samla sig alla stämmorna till ett våldsamt utbrott på ordet 'klaga', varpå satsen slutar i stilla resignation. I domedagsstämning upptager därefter kören unisont: »Ty om Du synden räkna vill» etc. Vid orden: »Så är oss nu ej annan råd» inträder en hoppfullare stämning, först framburen i den ljusa klangen av damkören, vilket motiv upptages av manskören, varpå alla förena sig vid orden: »än fly i trone till din nåd, din evigt goda vilja.» Vid orden: »På jorden finnes ingen man» och de följande höjer sig ånyo den förtvivlan, som präglar förspelet, och utmynnar fortissimo i själva koralmelodien vid orden: »Fastän min synd är ganska stor», vilken då sjunges fullständigt igenom och bildar slutet på De Profundis. Härpå följer, efter ett kort uppehåll, Luthers jubelpsalm, n:r 46. Den inledes av orkestern med jublande trumpet- och basunskall, varpå sopranerna falla in med koralmelodien, omspunnen av de övriga stämmorna, som i skilda, självständiga melodier uttrycka fröjden över Guds nåd och barmhärtighet. Andra versen: »Jag under satan fången låg», inledes med ett dystert förspel, varpå

basar och altar upptaga en kvalfylld melodi. Allt emellan ljuder orkestern som en djup, olycksbådande klockklang från en annan värld. »Min synd mig till förtvivlan drev»: här samlar sig kör och orkester till ett våldsamt utbrott av ångest, som når sin höjdpunkt vid orden »och helvetet stod öppet.» Ett mellanspel leder över till »men Gud av sin barmhärtighet» o. s. v., som sjunges av damkören i tongångar, målande en ljus förtröstan, vilken även griper manskören vid dess insats. Den sista versen sjunges till samma musik som den första, varpå orkestern med ett kort efterspel festhymsartat avslutar kantatens första del.

Efter kantatens förra del förrättades promotion i de fyra fakulteterna. Promotor i teologiska fakulteten ärkebiskopen höll först på svenska språket följande

Promotionstal.

Nya tiden uppkom väsentligen genom direktare beröring med västerländska bildningens två ursprung: den bibliska uppenbarelsereligionens urkunder och den klassiska litteraturen. Melanchton yttrade: »Genom Erasmus' skrifter riktades ungdomens studier på den latinska och grekiska litteraturen, så började Luther ägna sig åt studiet av grekiska och latin för att ur källorna bli i stånd till ett riktigare omdöme.» Innan Luther från professorns och själasörjarens stilla värv tvangs ut till lärans och livets reformation, hade han i Wittenberg genomfört en reform av universitetet. Där lästes nu Aristoteles direkt utan skolastiska kommentarer, matematik och naturvetenskap i stället för skolastikens fysik och logik. Antikens författare och den heliga skrift studerades på grundspråken i stället för översättningar och konstiga medeltida läroböcker. »Så kärt evangelium är för oss», skrev Luther, »så hårt måste vi hålla oss till språken.» Att nå fram till själva saken, att i första hand taga reda på hur det förhåller sig och låta verkligheten komma till sin rätt, att för den skull vräka undan traditionella andra-, tredje-, tiondehandskunskaper och schematisk skolastik, däri bestod reformationen. Allegorisk tolkning,

enda sättet för ohistorisk uppfattning att rädda åt sig bibelns auktoritet, ansågs även av Erasmus oundgänglig. Luther skrev: »Då jag var munk, var jag en mästare i andlig tydning och allegoriserade allt. Nu har jag övergivit det, min första och bästa konst är att översätta skriften enligt dess enkla mening, ty den ordagranna betydelsen, den gör det, i den är det kraft, lära och konst.» Den alltifrån fornkyrkan gängse tolkningen av bönen: »Giv oss i dag vårt dagliga bröd» om själens spis och sakramentet användes av Luther ännu år 1519, men får i katekesen lämna rum för Jesu realism. Luther fann saken själv vara för mer än dess gängse, med tiden suddiga och efter olika smak imålade avbilder. Ur sken och förkonstling längtade han efter sanning och visshet. Därför gjorde han sig fri från onödigt förmynderskap och från onödiga mellanhänder. Så är den evangeliska kristendomens ställning till forskningen given.

Född vid ett universitet måste evangelisk kristendom betrakta det som livsvillkor att äga talan med i vetenskapen. Ty den hyllar och besannar, liksom all grundlig forskning på skilda livsområden, Frälsarens ord: »Sanningen skall göra eder fria.»

Därefter riktade promotor till konungen, drottningen, promovendi och övriga närvarande följande tal på latin. När han därvid efter sitt namn nämnde titeln sacræ theologiæ doctor, satte han teologie doktorshatten på sitt huvud, varvid tvenne kanonskott avlossades. Likaledes för övriga promotorer. För var och en av promovendi avlossades ett skott. Talet hade följande lydelse.

In nomine Dei misericordiæ. Amen.

Augustissime Rex, Regina altissima, fautores, hospites, Cancellari excellentissime, magnifice Rector, patres, fratres, nobilissime Princeps, cum summa Suecani nominis gloria miseriis ingentis belli levandis insig-

nem laudem adepte, poeta, artifex modulorum, aliique promovendi, commilitones, auditores honoratissimi!

Ego Laurentius Olavus Jonathan Söderblom nunc in vigilia omnium sanctorum — quo die ante annos quadringentos Lutherus, »amore et studio elucidandæ veritatis» adductus, præclarum illud facinus patravit, unde doctrinæ et vitæ reformatio itemque studiorum renovatio exorta est necnon nata evangelica libertas — et vos sacræ theologiæ doctores more ecclesiastico et academico a Regia Majestate gratiose nominatos — et vos, viri celeberrimi, ab ordine theologorum, facultatem doctores sacræ theologiæ venia accepta creandi rite usurpante, doctores honoris causa nominatos et honorem illum insignem accipere dignatos — ipse sacræ theologiæ doctor, regni Suetici archiepiscopus, studii generalis Upsalensis procancellarius, vi muneris, quod sustineo, et auctoritatis, qua polleo, sacræ theologiæ doctores nunc creo, creatos renuntio, renuntiatos promoveo.

Ergo primum dabo scripturas sacras — hic est liber inter omnes unicus, omnibus, quæ toto orbe scripta exstant, præcellens, speculum humani generis idemque numinis vera lux — hinc evangelica fides, hinc Spiritus Sanctus nova illa fiducia reformatoris mentem implevit, hæc renovatæ ecclesiæ causa eademque norma, hinc divina revelatio, adjuvante investigationis studio nec semota arte critica diligentius atque diligentius cognoscetur, hæc perpetuæ reformationis ecclesiæ fons et origo — scripturas sacras dico, vobis omnibus cum amore tum usu et studio familiares, jam iterum in linguam nostram traductas; deinde petasum imponam, signum dignitatis vobis conferendæ, tum publico diplomate vos a me creatos doctores sacræ theologiæ omnibus titulis, juribus, commodis, privilegiis quæ huic gradui constitutiones regiæ adjungunt ornatos atque auctos esse testatum faciam — haud immemor quantam mentis constantiam, quam mirum auxilium ex illa dignitate contra adversas res et tentationes melancholici diaboli hauserit reformator.

Quod bonum felix faustumque sit.

Jam quæso progredimini, reverendissimi in Christo fratres, eodem quo et ego pontificali munere fungentes.

Så uppträdde på trappan till podium biskopen i Härnösands stift Ernst Frithiof Lönegren och stannade på näst översta trappsteget. Promotor räckte honom ett exemplar av nya kyrkobibeln inbundet i svart med gyllene påskrift: »Uppsala aftonen före allhelgonadag 1917», och satte på hans huvud doktorshatten, varvid kanonskottet hördes — under orden »accipe scripturas sacras et petasum». Mitt för katedern överräcktes sedan diplomet, varefter den nypromoverade doktorn av promotor lyckönskades och gick ned för podiets motsatta trappa och förbi konungaparet och universitetskanslern under hälsning.

På samma sätt promoverades biskopen i Växjö—Kalmar stift, teologie kandidaten Karl Ludvig Lindberg.

Promotor fortsatte därefter sin allokution.

Deinde progredimini cum tu, vir amicissime, qui mihi in munus diversarum religionum in hac academia investigandarum successisti, tum vos, simili munere theologiæ docendæ digni rite judicati et vos etiam, veneratissimi patres, fratres carissimi, progredi jubeo, qui seu ex ambone seu ex cathedra cum veritatis verbum tum ecclesiasticarum rerum origines atque progressus digne docuistis, alii canis jam crinibus alii viridi adhuc ætate, e verbo vitæ vigorem animi haurire haustumque aliis præbere assueti.

Därefter följde promotion av följande promovendi:

professorn vid universitetet i Uppsala, filosofie doktorn och teologie kandidaten Edgar Hans Casimir Reuterskiöld,

kyrkoherden i Ockelbo pastorat, kontraktsprosten, teologie kandidaten Erik Gustaf Ljungqvist,

kyrkoherden i Ununge pastorat, filosofie doktorn och teologie licentiaten Edvard Johansson Leufvén,

domprosten i Linköping, kontraktsprosten, filosofie kandidaten Johan Magnus Fredrik Theofil Bring,

lektorn vid högre allmänna läroverket i Norrköping, filosofie doktorn och teologie kandidaten Anton Valfrid Hacklin,

kyrkoherden i Svenstorps pastorat, prosten Svante Alin,

kyrkoherden i Gökhems pastorat, prosten Axel Fredrik Runstedt,

domprosten i Strängnäs, kontraktsprosten, teologie kandidaten Johan Otto Cornelius Norberg,

kyrkoherden i Svennevads pastorat, prosten, teologie kandidaten Gustaf Herman Pettersson,

kyrkoherden i Badelunda pastorat, lektorn vid högre allmänna läroverket i Västerås, teologie kandidaten Johannes Viotti,

kyrkoherden i Falu pastorat, kontraktsprosten Gunnar Ekström,

kyrkoherden i Forsheda pastorat, kontraktsprosten Johannes Gustaf Hazén,

kyrkoherden i Torsås pastorat, prosten Johan Magnus Lindstedt,

kyrkoherden i Tygelsjö pastorat, kontraktsprosten Severin Frithiof Fredlund,

kyrkoherden i Skabersjö pastorat, filosofie doktorn och teologie kandidaten Rickard Vilhelm Teodor Hedqvist,

domprosten i Göteborg, kontraktsprosten Josef Nathanael Rexius,

kyrkoherden i Lundby pastorat Peter Magnus Rydholm

kyrkoherden i Karlskoga pastorat, filosofie kandidaten Carl Theofil Ekelund,

domprosten i Härnösand, kontraktsprosten, teologie kandidaten Per Söderlind,

andre komministern i Skellefteå landsförsamlings pastorat, teologie kandidaten Johan Söderlind,

kyrkoherden i Rone pastorat, kontraktsprosten, filosofie kandidaten Jacob Anshelm Ronquist,

ordinarie hovpredikanten, pastorn i hovförsamlingen, lektorn vid högre reallläroverket å Norrmalm i Stockholm, teologie kandidaten Oscar Clemens Pontus Åhfeldt,

kyrkoherden i Brännkyrka församling i Stockholm, teologie och filosofie kandidaten Hans Jonas Lindskog,

kyrkoherden i Gustav Vasa församling i Stockholm, tjänstgörande extra ordinarie hovpredikanten, filosofie kandidaten Hans Emil Hallberg,

lektorn vid högre reallläroverket å Östermalm i Stockholm, teologie kandidaten Herman Olof Levin, samt

t. f. missionssuperintendenten, missionären, filosofie doktorn Ernst Otto August Heuman.

Av dessa voro Ekström, Rexius och Heuman frånvarande. Hacklin förblev sittande på sin plats och mottog av en marskalk bibel, hatt och diplom.

Orkestern spelade under anförande av fil. mag. Eric Westberg Händels Largo.

Promotor vände sig sedan till de båda av fakulteten ut nämnda hedersdoktorerna med följande tilltal:

Denique vos etiam procedatis, ordinis theologorum honorarii doctores, Academiæ Suecanæ ortodecimviri illustres:

Et tu Rector Academiæ nostræ magnifice, qui quo es ingenii acumine, qua mentis fecunditate, qua studii industria, nascentibus primum, deinde crescentibus Suecanis litteris scrutandis incubuisti, religiones atque heroicas fabulas avorum nostrorum indagasti, præcipue vero Olavum Petri, principem eorum qui et Suecia Lutherum pretiverunt, — quem instar sancti pæne vel patroni venerari mihi videris — nobis familiariorem fecisti, eloquentissimus vitæ eius interpres,

et tu vir venerande, qui cum juvenis admodum scriptoribus antiquis Suecicarum rerum diligentissime edendis et explicandis vetustæ memoriæ ecclesiæ nostræ multa attulisses, dein progressu ætatis annalibus academiæ nostræ clarissime perscribendis cum vitæ tuæ monumentum vere perenne erexisti, tum origines atque historiam hujus ordinis theologorum in lucem protulisti, necnon vitæ clarissimi precedecessoris mei Olavi Martini quondam archipræsulis studiose enarrandæ operam impendisti.

Jam quæseo, progredimini.

Nu promoverades:

rektorn vid Uppsala universitet, juris och filosofie doktorn Johan Henrik Emil Schück,

f. universitetsbibliotekarien, filosofie doktorn Claes Annerstedt.

Promotor yttrade till sist:

Sollennibus jam rite peractis, vos sacræ theologiæ doctores nunc creatos salvere jubeo. Salvete, sacræ theologiæ doctores honorarii, salvete sacræ theologiæ doctores Regis gratia nominati. Ex animi sententia opto et Deum in excelsis precor, ut omnia vobis prospere eveniant, utque ex ingenio, doctrina, amore, prudentia vestra regnum Dei, ecclesia, patria, sacrarum rerum scientia quam uberrimos fructus percipiant, Valete!

Sedan teologiska fakultetens promotor stigit ned för norra trappan, uppträdde samma väg på katedern juridiska fakultetens promotor professor Herman Dahlberg, som förrättade juris doktorspromotionen under följande anförande:

Första gången juris doktorspromotion vid Uppsala universitet förrättades var år 1629, sedan 20 år förut Johannes Messenius utnämnts till universitetets förste juris et politices professor. Tretton år därefter, år 1642, förrättades här ännu en doktorspromotion, den sista under 1600-talet. Johannes Loccenius var då promotor, och till juris doktor promoverades Elias Mörk, sedermera borgmästare i Uppsala. Över denna promotionsakt finnes kvar en av den promoverade utgiven fullständig beskrivning, som är av särskilt intresse, då där återgives det vid promotionsakten använda ceremonielet. De till den promoverade överlämnade insignierna på doktorsvärdigheten voro då liksom nu, en hatt med en liten krans, *pileus cum corolla,* och en gyllene ring, *anulus aureus;* och förklarade promotor vid dessa insigniers överlämnande deras innebörd.

Liksom av ålder hatten varit frihetens och kransen segerns tecken, så skulle hatten med kransen, som vid promotionsakten av promotor sattes på den nyblivne juris doktorns huvud, vara denne till ett tecken, att han besegrat okunnigheten och förts från okunnighetens slaveri till den sanna friheten, och till en erinran, att han aldrig i rättvisans tjänst skulle handla trälaktigt eller slaviskt, av hat eller tacksamhet, utan fromt, fritt och klokt, tjänande endast Gud och fosterlandet.

Den gyllene ringen, som trädde på hans finger, skulle påminna honom om, att han inför Guds anlete liksom trolovats med rättvisan, och att han alltid skulle hava rättvisan för ögonen och i sinnet och aldrig i någon mån vika från vad rättvisan bjöd.

Efter nämnda promotion dröjde det icke mindre än 110 år, innan åter en promotion inom fakulteten förekom; och även under det 18:de århundradet förekommo vid Uppsala universitet endast två juris doktorspromotioner åren 1752 och 1763.

År 1752 är det ock första gången i vårt land, som juris doktors

värdighet utdelas i annan ordning än på grund av vederbörligen avlagda prov.

Dåvarande universitetskanslern hade, under framhållande av att på hans förslag åtskilliga professorer av prästeståndet blivit ihågkomna och fägnade med namn att vara teologie doktorer, hemställt, att konungen även skulle tilldela vissa av honom föreslagna professorer vid rikets universitet hedern att vara juris doktor. Kanslerns framställning blev av konungen bifallen. Någon promotion av de sålunda utnämnda juris doktorerna förekom dock säkerligen icke. Genom särskilda skrivelser av kanslern erhöllo de meddelande om den dem tillerkända doktorsvärdigheten. Utnämning av juris doktorer genom konungen har sedermera icke skett.

Första gången *promotion* av juris hedersdoktor förekom, var i samband med 1763 års promotion. Den då promoverade var juris professorn vid härvarande universitet Nikolaus Risell; och hade i detta fall framställning av fakulteten gjorts till kanslern att få offentligen kreera honom till juris doktor, vilken framställning av kanslern bifallits.

De handlingar, som varit för mig tillgängliga, angiva icke därefter någon promotion av juris hedersdoktor förrän år 1877. Promotionen ingick då som ett led i en stor akademisk fest, som under allmänt deltagande från hela landet firades till minne av universitetets grundläggning. Den skedde då i samband med promotioner av hedersdoktorer inom samtliga de fyra fakulteterna. Sedermera har på motsvarande sätt promotion av juris hedersdoktorer förekommit vid ytterligare tre tillfällen vid stora akademiska fester.

Då nu, sedan ett decennium förflutit efter senaste promotion av hedersdoktorer inom fakulteten, Upsala universitet med en akademisk fest velat fira ett för landet och universitetet betydelsefullt minne, har fakulteten åter sökt och vunnit tillstånd att utdela juris doktorsvärdighet åt förtjänte män, för vilkas lärdom eller medborgerliga förtjänster fakulteten önskade betyga sin aktning.

Fakulteten har därigenom beretts möjlighet att kunna visa de män, som av fakulteten kallats att mottaga juris doktorsvärdigheten, den största hedersbetygelse, som från fakultetens sida kan ifrågakomma.

Mig tillkommer icke att nu närmare beröra eller bedöma den verksamhet, som av dem, vilka av fakulteten kallats, på skilda områden utövats, vid lärda arbeten och i universitetets tjänst, i krävande administrativa värv, i konungens högsta domstol och vid konungens rådsbord. Fakulteten har genom sin kallelse givit uttryck för sin uppskattning av deras verksamhet i fosterlandets, i vetenskapens tjänst.

Såsom universitetets kansler har en av de utav fakulteten kallade under en följd av år till fakulteten och universitetet intagit en särställning. Såsom kansler har han åt universitetet ägnat ett omfattande arbete, som för universitetet och dess utveckling varit mycket betydelsefullt; och han har därvid visat, att han ej känt den för universitetet nedlagda mödan såsom en tyngande börda, utan att det varit honom kärt att få vara verksam för universitetet och till dess gagn. Han har ock från universitetets sida mötts med förståelse och en tillgivenhet, som icke kunnat vara större i förhållande till någon av hans många frejdade föregångare i det krävande ämbetet. För fakulteten har det därför varit en särskild glädje att kunna få visa honom ett tecken på sin och universitetets aktning och tillgivenhet genom att åt honom erbjuda värdigheten av juris doctor honoris causa. Tyvärr ha omständigheterna icke tillåtit honom att, såsom han livligt önskat, vara här närvarande att personligen mottaga de insignier på doktorsvärdigheten, som jag nu har att såsom promotor till promovendi överlämna. —

Augustissime Rex!
Clementissima Regina!
Auditores honoratissimi!

Ritu recepto et majorum more dignitatem juris doctoris jam iis attribuens, quos honoris causa ordo juris consultorum hac dignitate præditos voluit, non adolescentibus curriculum vitæ ineuntibus insignia illius dignitatis tradam, sed viris, quos res jam actæ meritaque vel ad scientiam exaugendam vel ad rem publicam administrandam collata claros reddiderunt atque illustres.

Sic igitur putatote, viri celeberrimi ad insignia juris doctoris capessenda delecti, his insignibus vos non tam ad labores strenue suscipiendos excitari quam propter officia cum fide et prudentia expleta honestari.

Utinam vobis liceat scientiæ patriæque diu inservire! Quod ita eventurum esse, sperat patria, nos vehementer cupimus.

Itaque ego, Bror Hermannus Dahlberg, ipse juris utriusque doctor, ad hanc academiam juris privati specialis professor regius et ordinarius, hoc tempore facultatis juridicæ decanus, eoque nomine legitime constitutus promotor ratione muneris, quod sustineo, et venia reverendissimi domini vice cancellarii, vos, quibus honoris causa dignitas juris doctoris delata est, juris doctores creo, creatos renuntio, renuntiatos promoveo. Quod bonum, faustum felixque sit.

Nunc progredimini, ut insignia dignitatis a mea manu accipiatis.

Illustrissimus comes Axelius Fridericus Claudii Wachtmeister,

Axelius Andreas Theodorus Hägerström,

Gustavus Albertus Petersson,

Carolus Gustavus Westman.

Nunc promovendi, munere perfecto, mihi liceat primo vos juris doctores salutare. — Salvete igitur, præclarissimi doctores, et valete.

De promoverade voro:

f. d. universitetskanslern, filosofie doktorn, herr greve Axel Fredrik Claesson Wachtmeister, *absens*, och

professorn vid Uppsala universitet, filosofie doktorn Axel Anders Theodor Hägerström,

presidenten i K. kammarrätten Gustaf Albert Petersson,

professorn vid Uppsala universitet, filosofie doktorn Karl Gustaf Westman.

Medicinska fakultetens promotor professor Gustaf Hedin inledde akten med följande tal:

Jämsides med den medicinska vetenskapens utveckling har helt naturligt dess tillämpning på samhällslivet vunnit i omfattning och djup, och detta gäller särskilt ifråga om sjukvården och folkhälsans främjande. All-

många medel tagas i allt större omfattning i anspråk för dessa ändmål och likväl finnes här — och kanske just här — ett vidsträckt fält även för frivilliga insatser.

En uppgift av sistnämnda slag är det som bekant, som föreningen Röda korset förelagt sig, nämligen den frivilliga sjukvården i fält. Helt naturligt fordrar denna ett omfattande organisationsarbete: den offervillighet, som på skilda håll kan finnas, behöver samlas, de villiga armarna enas, likgiltighet eller motstånd övervinnas.

Den medicinska fakulteten är nog lycklig att i dag få visa, vilken aktning den hyser för det uppoffrande och hängivna arbete, som H. K. H. Prins Carl nedlagt hos och fortfarande ägnar åt det svenska Röda korset, ett arbete, som helt visst utgår från den grund, varpå även läkarkonstens utövning ytterst måste vila, nämligen människokärleken, och som jämväl i hög grad främjat ett bland den medicinska vetenskapens praktiska syften — och detta icke minst under det nu pågående världskriget.

Den medicinska fakulteten har även tillfredsställelsen att i dag kunna med hedersdoktorsvärdigheten utmärka män, som redan under en följd av år med medicinskt vetenskapligt intresse förenat framstående läkarverksamhet, var och en på sitt område — inom tuberkulosbehandlingen, inom den allmänna hälsovården eller inom den praktiska medicinen överhuvud.

Augustissime Rex,
Regina clementissima,
Auditores clarissimi.

Mandato honorifico reverendissimi procancellarii Universitatis jam obsequens, ego Sveno Gustavus Hedin, ordinis medicorum Upsaliensis hoc tempore decanus, chemiæ medicinalis et physiologicæ professor, doctor medicinæ et philosophiæ, prisca hæc et veneranda insignia — pileum, annulum, diploma — tradendo eos, qui hoc honore digni habiti sunt, doctores medicinæ honoris causa creabo atque renuntiabo.

Serenissime princeps, licentiati illustrissimi ascendite igitur quæso, ut vobis insignia illa tradam.

Oscar Carolus Vilelmus
Sueciae princeps hereditarius.

När därefter Hans Kunglig Höghet OSCAR CARL VILHELM, Sveriges Arvfurste, hertig av Västergötland, som suttit icke bland konungafamiljen utan tillsammans med den medicinska fakultetens promovendi, nu trädde upp för trappan och stannade på dess näst översta steg, hälsades han av promotor med orden »Salve serenissime princeps». Sedan han mottagit insignierna för doktorsvärdigheten: hatten, ringen och diplomet, tog promotor avsked av honom vid andra trappan med följande ord. »Vale præclarissime doctor». Nu frambröt spontant från publikum en applåd, och samtliga de närvarande reste sig, medan prinsen mottog sina höga anförvanters och universitetskanslerns lyckönskningar.

Efter samma ritual promoverades övriga medicine hedersdoktorer, nämligen

medicine licentiaten JONAS HENRIK ALLARD,

förste provinsialläkaren i Älvsborgs län, medicine licentiaten NILS JACOB HUGO ENGLUND,

överläkaren vid Hålahults sanatorium, medicine licentiaten CARL ERIK WALLER,

Dessa hälsades med orden

Salve præclarissime licentiate, och
Vale præclarissime doctor.

Sedan riktade promotor till de promoverade följande ord:

Salvete medicinæ doctores.

Promovendi munus jam peregi. Vos mox ad labores vestros quotidianos ex hoc festo revertemini, cujus tamen jucunda in animis vestris me-

moria semper remanebit, spero. Utinam vobis liceat diu eodemque successu quo antehac artem vestram exercere laboresque persequi fructuosos. Valete!

Nu uppträdde filosofiska fakultetens promotor, universitetets rektor professor Henrik Schück, och höll följande anförande:

Sist i raden framträder den filosofiska fakulteten — *efter* sina tre förnämligare systrar för att begagna den medeltida rangordningens språk. Och denna rangordning har ju så till vida fog för sig, att de flesta av den filosofiska fakultetens discipliner såsom vetenskaper äro yngre än teologien, juridiken och medicinen. De senare tillhöra redan de medeltida universiteten; de förra äro i stort sett renässansens ättlingar, och ett minne av denna börd är den helleniska lager, som är *vår* fakultets hederstecken och som skall beteckna den moderna bildningens nära samband med och tacksamhetsskuld till antiken. Då — i det forna Hellas — ägnades denna lager icke blott åt den vetenskapliga forskningens män, åt statsmän och krigare, utan ock åt dem, som i dikt, i toner eller i bildande konst skapat verk, som gjort mänskligheten rikare, sundare och lyckligare. Detta har fakulteten även nu erinrat sig och vill därför i dag utdela sin lager såväl åt forskare, till vilka vårt universitet och vårt land står i tacksamhetsskuld, som ock åt konstnärer inom olika områden av det skönas vidsträckta rike.

Då jag nu börjar denna promotionsakt, må det efter uråldrig hävd tillåtas mig att övergå till det språk, som här begagnats vid alla föregående promotioner ända sedan universitetets stiftelse för 440 år sedan, det internationella språk, som en gång talades vid Europas alla universitet och som betecknade, att de blott såsom olika provinser ingingo i en stor gemensam respublica humana.

Quod bonum felix faustumque sit.

Augustissime Rex,
Regina clementissima,
Auditores clarissimi!

Nomine ordinis ad hanc regiam academiam philosophorum nunc me ad eos converto, qui ad lauream philosophorum honoris causa capessendam creati sunt. Vestrorum in patriam meritorum memor vos omnes reverenter saluto. Quod honorem oblatum accipere dignati estis nobis ipsis maximo est honori, quapropter sinceras vobis gratias agimus.

Ergo primum unicuique vestrum dabo *lauream coronam*, signum veteris bacchalaureatus in philosophia gradus. Hæc laurea — eius arboris surculus, quam olim posuit Carolus Linnæus — semper in memoriam vobis reducet doctos labores ad eam academiam perfectos, quæ nunc insigne, quo nullum possidet maius, vobis defert. Deinde *anulum* vobis tradam *aureum*, signum fidei, quod admonebit vos nunc cum scientia et arte vinculis irruptis conjunctos esse. Diploma denique publicum virtutum testimonum accipietis.

Ego, Henricus Schück, ad hanc regiam academiam rector magnificus, professor regius et ordinarius, promotor legitime constitutus, ipse philosophiæ doctor et artium liberalium magister, vi muneris, quod sustineo, et auctoritate, qua polleo, vos philosophiæ doctores et artium liberalium magistros nunc creo, creatos renuntio, renuntiatos promoveo.

Ergo procedite quæso, commilitones honoratissimi, ut signa et insignia doctoris a mea manu accipiatis!

Laurentius Olavus Jonathan Söderblom.

Hanc coronam capiti tuo impono.
Accipe anulum
Et hoc diploma.
Vale, præclarissime doctor!

De sista orden upprepades vid promotionen av var och en av de följande doktorerna.

De promoverade voro:

Svea rikes ärkebiskop, universitetets prokansler, teologie

doktorn och filosofie kandidaten Lars Olof Jonathan Söderblom,

direktor musices vid Uppsala universitet Hugo Emil Alfvén,

överintendenten vid Nationalmuseum Sven Richard Berg, *absens*,

byggnadsrådet, vice preses för K. akademien för de fria konsterna Isak Gustaf Clason,

professorn vid Uppsala universitet, juris doktorn David Davidson,

medarbetaren i Svenska akademiens ordbok, filosofie kandidaten Otto Hoppe,

Svenska akademiens sekreterare, filosofie licentiaten Erik Axel Karlfeldt,

ingenjören Axel Lindblad,

f. d. professorn vid Tekniska högskolan, filosofie kandidaten Carl Arvid Lindström,

kemisten vid Sveriges geologiska undersökning, filosofie licentiaten Anders Robert Mauzelius.

När direktor musices Hugo Alfvéns tur kom, spelade orkestern hans Andante religioso och reste sig, när lagerkransen sattes på hans huvud. Svenska akademiens ständige sekreterare E. A. Karlfeldt hälsades av de närvarande med en applåd.

Promotor slutade med följande ord:

Munere meo iam sum perfunctus. Valere vos jussurus nomine ordinis philosophorum nunc extremum vos saluto idemque admoneo vos anulo, fidei signo, Almæ Matri Upsaliensi posthac quasi devinctos esse, ut vos

deceat semper eam amare eique operam dare enixam. Valete præclarissime doctores!

Sedan följde kantatens andra del till text av E. A. Karlfeldt.

II.

LUTHERS HAMMARE.

Av Erik Axel Karlfeldt.

Solist: Kand. Petrus Österberg.

Så stilla faller blad på blad,
och vinden andas matt,
och dimman sluter Luthers stad
i gråa armars natt.

Det är som väntan, lång och dov,
som trängtan till en röst
att väcka allt, som länge sov
i allt för ändlös höst.

Då är det som skälvde kyrkans mur,
det hamrar på dess port.
Vaknen upp, ty nu slår tidens ur
ett timslag sällsamt stort.

Du vandrare, stå still och hör
dess fasta hammarklämt.
En värld som föds, en värld som dör
just här ha möte stämt.

Den första klang av en signad dag
far ut under himmelens rum,
en angelus, som ringer lag
och evangelium.

Nu lossnar vid slagen den första sten
i påvekyrkans mur,
nu skiner dit in på de dödas ben
en strimma av liv och natur.

Stån upp, I själar, som maran tryckt!
Nu delar sig dimman i höjd,
och brusande sträcker sig morgonens flykt,
och livet klingar av fröjd.

Gån ut i de tyska ekarnas sal,
I skalder, och sjungen Guds lov.
Nu spelar en ljuvlig näktergal,
där uggla och uv höll hov.

Du riddare, sadla din häst och drag
under frihetens nya banér
till ljusets stora riddareslag
och andarnas friska tornér.

Du Sion, gläds; men bäva, Rom,
du hedniska Babylon,
ty nu är släggan rest till dom
i handen på bergsmannens son.

Och är han själv ett stoft, en dvärg,
så är hans hammar gjord
av den metall, som krossar berg:
Guds rena, klara ord.

Den väcker gnistan av granit,
som tänder en vissnad värld
och glödgar ässjan väsande vit,
där Gideon härdar sitt svärd;

den klappar med dånande glädjeslag
på själva himmelens port
och slungar sin trotsiga blixt av dag
mot fursten i mörkrets ort.

Kantatens andra del börjar med ett förspel, som förbereder baritonsolistens inträde: »Så stilla faller blad på blad, och vinden andas matt, och dimman sluter Luthers stad i gråa armars natt». Vid orden: »Då är det som skälvde kyrkans mur, det hamrar på dess port» höres i orkestern det första motivet till »Vår Gud är oss en väldig borg» och som under diktens lopp symfoniskt utvecklas mer och mer, småningom förberedande avslutningskören: hela koralen »Vår Gud är oss en väldig borg». Solot sträcker sig till orden: »Du vandrare, stå still och hör dess fasta hammarklämt», då kören inträder a capella, varefter orkestern faller in med tematiskt arbete på koralmotivets första avsnitt. »Nu lossnar vid slagen den första sten» etc. sjunges av kören i imitatoriska insatser, varvid brottstycken av koralens senare del skymta fram. Solot begynner ånyo vid orden: »Stån upp, I själar, som maran tryckt» och slutar med »Du riddare, sadla din häst och drag under frihetens nya banér till ljusets stora riddareslag och andarnas friska tornér», då koralens hela första fras dånar fram i basunerna.

Återstoden av dikten sjunges av kören dels a cappella, dels med orkester. Versen: »Den väcker gnistan av granit» föregås av ett käckt förspel, byggt på Gustaf II Adolfs stridspsalm och sjunges unisont av manskören, ackompanjerad av tvärhuggna ackord. Även efterspelet till denna kör är byggt på nämnda koral. Vid orden: »den klappar med dånande glädjeslag» framträder koralmelodien till psalm 124 alltmer ohöljt, för att, som förut är nämnt, vid diktens slut brusa fram i hela sin klarhet och längd.

Kantaten slutade med »Vår Gud är oss en väldig borg», vari samtliga de närvarande stående instämde och som sålunda kom att utgöra festens höjd- och slutpunkt.

Uppvaktningen för hedersdoktorerna.

Sedan aulan utrymts, begav man sig ut i försalen, där studentkårens uppvaktning för de nykreerade hedersdoktorerna skulle äga rum. Dessa samlades på trappavsatsen framför aulaingången. De kungliga, utom prins Carl, togo plats på galleriet mitt framför, damerna på sidogallerierna och de övriga på trapporna, medan studentkåren bildade ring nedanför i hallen med nationsfanorna och Allmänna sången främst. Efter »Stå stark» framträdde kårens vice ordförande, fil. kand. Gunnar Silfverstolpe, och höll följande tal:

Herrar hedersdoktorer!

Från skilda delar av vårt stora svenska land och från skilda verksamhetsområden haven I samlats hit i dag för att mottaga de insignier, som av gammalt tillkomma de om kulturellt framåtskridande särskilt förtjänte. Uppsala universitet har räckt eder sin tacksamhetsgärd. Vi studenter vilja bringa eder vår vördnadsfulla hyllning.

Det verk, som ligger bakom eder, har varit ägnat den fäderneslandets andliga och materiella odling, för vilken vi en gång, då vår stund är inne, skola göra vår insats. Vi ha målet gemensamt med eder! Vi vilja räknas som lärlingar i den skara, där I ären de mogne och beprövade mästarna. Eder gärning, dess glans och lödighet, tjusar och eggar oss med den särskilda makt, som den dristiga handlingen, det fullbordade verket alltid har över dem, som ännu leva bland outformade planer och växande idéer. I en tid, stormig och mörkerfylld som denna, behöva vi mer än annars verk, burna av ädel tro och snillrikt byggda, att trygga oss till. Vi hysa den förhoppningen, att den eld, som besjälat eder verksamhet i kulturens tjänst, även må lysa över våra dagars id, då vi gå att efter kraft och förmåga söka göra verklighet av det, som ännu är dröm!

Uppsala studenter! Ett fyrfaldigt leve för reformationsfestens hedersdoktorer! De leve!

Då de fyrfaldiga hurraropen förklingat, svarade prins Carl med följande ord:

Eder hyllning, studenter, i tal och sång ägnad oss, som i dag hedrats med den akademiska lagern och doktorsvärdigheten, har för oss ytterligare höjt värdet av denna utmärkelse och kommer att inom oss försköna minnet av denna oförgätliga dag vid Uppsala universitet.

Framtiden tillhör ungdomen och detta förpliktar! Denna maning har riktats till oss, då vi en gång i tiden voro unga liksom ni och helt visst ock förr ställts till eder av denna högskolas ledare och lärare. Den uppväxande ungdomen är skyldig framtiden att låta sig fostras och främst fostra sig själv så, att den förmår fylla framtidens krav både såsom människor och medborgare.

Särskilt är en sådan vädjan till ungdomens ansvar inför framtiden berättigad, då det gäller de lärjungar, som fylka sig kring högskolornas lärostolar. Av dem skola en gång varda folkets ledare och lärare såväl på den andliga odlingens, som på det praktiska livets arbetsfält — föregångsmän i stat och samhällsliv, konst och vetenskap.

Kärt skulle det vara oss, vilka I i dag hyllen, om vår lära och vårt liv, om det vi velat och verkat kunnat, trots allt människoverks ofullkomlighet, dock bidraga att visa eder vägen till den rätta pliktuppfyllelsen mot framtiden, öka eder självtillit och sporra eder handlingskraft.

Det unga släkte, som nu bereder sig att ta arv efter det gamla, kommer utan tvivel att ställas inför nya uppgifter, vanskligare och mera fordringsfulla än som kanske förekommit under någon föregående period i människosläktets historia, men också givas större möjligheter att ostört av yttre stormar och hämmande fördomar kunna förverkliga dem. Ty djupt nedslående skulle det i sanning vara, om det förödande världskriget bleve enbart den väldige förstöraren, som dödar och skövlar utan högre mening och mål, och icke samtidigt den store vägrödjaren fram mot en ny och lyckligare mänsklighet. Vi måste tro, att detta grymma krig skall veta

att försona sin omätliga skuld genom att bana väg för en rättfärdighetens tidsålder med mera ljus över världen och frid på jorden, där människokärlekens symbol, det röda korsets banér, ej längre skall behöva vaja bakom blodiga slagfält, utan endast över fredliga barmhärtighetsverk för offren i livets väl eviga kamp mot sjukdom, lidande och död.

Framtiden tillhör ungdomen och detta förpliktar! Men det förpliktar i dubbel måtto vid tröskeln till en ny tid. — Att särskilt Sveriges akademiskt bildade ungdom skall inse detta och handla därefter detta är vår livliga önskan och förhoppning, då vi hedersdoktorer i tacksamhet besvara och återgälda den hälsning och hyllning, som Uppsala studentkår bringat oss på vår hedersdag.

Uppvaktningen avslutades med »Hör oss Svea» och »Sjung om studentens lyckliga dagar».

De nykreerade hedersdoktorerna blevo framför aulan föreställda för konungen, som därefter tillsammans med den kungliga familjens övriga medlemmar avreste till järnvägsstationen, varifrån det kungliga extratåget avgick kl. 5,30.

III

VESPERN I DOMKYRKAN

På e. m. kl. 8,30 hölls reformationsvesper i Domkyrkan enligt följande ritual.

ORDNING

VID REFORMATIONSVESPERN.

Församlingen: (Sv. Ps. 22).
Liturgen: Vår hjälp är i Herrens, Herrens namn,
Kören: Hans, som har gjort himmel och jord.
Liturgen: Kommen, låtom oss tillbedja och nedfalla!
Kören: Låtom oss knäböja för Herren, vår skapare!
Liturgen: Ty han är vår Gud.
Kören: Han är vår Gud;
Liturgen: Och vi äro det folk, som han har till sin hjord;
Kören: Vi äro får, som stå under hans vård.

(Ur Dav. ps. 95.)

Församlingen: (Sv. Ps. 272: 3).
Liturgen: Gud är vår tillflykt och starkhet, en hjälp i nödens tider.
Kören: Herren Sebaot är med oss, Jakobs Gud är vår borg.
Liturgen: Därföre frukta vi oss icke, om än jorden omvälvdes.
Kören: Herren Sebaot är med oss, Jakobs Gud är vår borg.
Liturgen: Kommen och skåden Herrens verk! Han gör underbara ting på jorden.
Kören: Herren Sebaot är med oss, Jakobs Gud är vår borg.
Liturgen: Så bliven stilla! Besinnen dock, att Herren är Gud!
Kören: Herren Sebaot är med oss, Jakobs Gud är vår borg.

(Växelsång ur Dav. ps. 46.)

Växelsång: (Sv. Ps. 46: 1, 2, 3, 8).
Salutation och bön.
Liturgen: Hören Herrens ord! (Samma texter som på f. m.)
Kören: Det är ju ett fast och väl anammansvärt Guds ord, att Kristus Jesus kommit har hit i världen för att frälsa syndare.
Församlingen: (Sv. Ps. 63: 13—15).

Högtidstal av Domprosten Stave.

Tron, livets gärning.

Text Joh. 6: 28—29.

»Vad skola vi göra för att utföra Guds gärningar?» fråga judarna Jesus i vår text. Frågan var föranledd av hans nyss förut framställda uppmaning: »Verken icke för att få den mat som förgås, utan för att få den mat som förbliver och har med sig evigt liv.»

Eggade och sporrade i sin andliga drift, som gick ut på att verka, skaffa sig en egen rättfärdighet, med vilken de kunde bestå inför Gud, ville judarna av den nye läraren veta vad de då skulle göra för att få den andliga spis som kunde tillfredsställa dem. Därför fråga de: »Vad skola vi göra?»

Jesus avvisar icke judarnas tankar på arbete och gärning. Han vill ingen andlig lättja. Men han samlar allt vad de ha att utföra i en gärning. Icke gärningar, men en gärning. »Detta är Guds gärning, att I tron på den han sänt.» Tron på Jesus Kristus är alltså en gärning, och den är gärningen, den gärning som Gud påbjudit och vilken i sig sammanfattar vad Gud vill hava gjort.

1. En gärning som behagar Gud och vars frukt förbliver till evig tid kunde tron på Kristus icke vara, om den endast utgjorde en ljuvlig stämning i själen, eller om den vore allenast en mening, eller om den bestode blott i omfattandet av en lära. Ty stämningar, omfattandet av meningar och läror kräva inga ansträngningar och ha icke heller några större verkningar på en människas liv.

När Jesus enligt Johannes-evangeliet talar om tron, så menar han visserligen, att den troende erkänner honom för vad han ger sig ut för, håller för sant hans anspråk på att vara Sonen, som Fadren sänt i världen för att uppenbara hurudan han är. Men tron består dock icke bara däri, att du med förståndet omfattar detta och med din mun bekänner detta. Vill du se vad tron är, så må du ge akt på vad den har med sig. »Den som tror på Sonen och den han sänt, han har evigt liv och kommer icke under någon dom, utan har övergått från döden till livet», säger Jesus i kapitlet som går näst före vår text. Befrielse från dom och delaktighet av evigt liv äro möjliga endast genom en personlig gemenskap med den som själv har evigt liv, Fadern, och den som han givit att hava liv i sig själv, Sonen, och vilken kommit i världen just för att hålla dom och giva liv.

En sådan gemenskap är tron. Den innebär underkastelse under den dom som Sonen fäller över den i synd fångna världen, framför allt en underkastelse under den dom han fäller över dig och mig. Men den innebär ock ett ödmjukt mottagande av Faderns kärlek, uppenbarad i Sonen. »Vi ha (nämligen genom Sonen) lärt känna den kärlek som Gud har i oss och vi ha kommit till tro på den», skriver aposteln Johannes (1 Joh. 4: 16).

Att gå in under domen och taga emot Faderns kärlek, uppenbarad i Sonen, det är en gärning, som tager i anspråk hela personlivet, känslolivet, tankelivet, viljelivet. I början, men även sedan, kan du få känna domen så sträng, att du ser dig förlorad och förtappad. I andra stunder kan Faderns och Sonens kärlek komma som ett ljuvligt vårregn över ditt hjärtas torra öken, eller som då solen bryter fram efter en lång molnig dag. Men både domen och förlåtelsen höra med, och du har icke i sanning lärt dig att tro på den Fadern sänt, förr än han fått både låta domen gå över dig och visa dig Faderns kärlek.

Detta är en gärning, som fyller hela livets dag, även om denna når det högsta måttet för ett människoliv. Det är en gärning som behöver göras om för varje dag, ja flera gånger om dagen. Det är en gärning, som aldrig blir fullbordad i tiden, så att du icke mer skulle behöva

utföra den. Det är en gärning som, prisad vare Fadern och Sonen, får göras om och om igen, så länge livet varar.

2. Tron på Sonen som Fadern sänt är icke bara en gärning; den är gärningen, livets stora gärning, som framför allt skall bliva gjord, om allt annat skall få något värde.

Gärningen framför alla är tron på Jesus Kristus, därför att den mottager och säger ja och amen till Guds största kärleksuppenbarelse för människors barn.

Vad vi människor göra i världen går i grund och botten ut på att taga emot gåvor. Värmen uti det i denna tid så dyrbara bränslet är av Skaparen själv magasinerat i veden eller kolet, och vårt arbete består i att undanröja hindren, frigöra kraften och samla till oss gåvan. På samma sätt förhåller det sig med elektriciteten och med de gåvor som alstras av jorden under himlens sol och regn. Vi utföra vårt arbete, vi göra våra gärningar, för att hindren må avlägsnas och Guds gåvor finna väg till oss.

Men ingen gåva är så stor, ingen kommer så direkt från Faderns hjärta, ingen innebär ett så klart budskap om hurudan Fadern är som Sonen. Att tro på Sonen är därför i grund och botten att tro på Fadern. »Den som tror på mig, han tror icke på mig utan på honom som har sänt mig. Och den som ser mig, han ser honom som har sänt mig», säger Jesus något längre fram i samma evangelium, därifrån vår text är tagen: »Vill du veta, säger Luther, huru Gud är sinnad mot dig, så fråga aldrig ditt eget hjärta.» Fråga Kristus, menar han. »Där möter du förvisso Gud Fadern och har sett och uppfattat honom rätt, såsom man bör se och känna honom.»

Att ha fått rika medfödda naturgåvor eller att av fader och moder ha ärft materiella gåvor eller att själv föröka dessa och samla nya är visserligen stort. Men om du icke förstått vad du äger i Sonen, som uppenbarat hurudan Fadern är, så är du ändock fattig och kommer att känna dig utblottad och naken, när du en gång skall lämna allt det andra som du fått. Men har du mottagit Sonen, så har du fått en gåva som ingen kan taga ifrån dig, utan som följer dig, när allt annat

tages ifrån dig. Ty du har då fått del av det eviga livet. Genom Sonen skänkes dig syndernas förlåtelse, och där syndernas förlåtelse är, där är liv och salighet.

Att taga emot Guds största gåva genom att tro på Sonen är att taga emot Faderns största kärleksuppenbarelse, ha vi sagt. Men det är också att taga emot hans största förtroende. Fadern visar oss dagligen mycket förtoende. Han låter sin sol gå upp över ond och god och låter regna över rättfärdiga och orättfärdiga, i det förtroendet att vi skola bruka dagen rätt och i solskenet och regnet se ett bevis på hans hjärtelag. Han ger oss en uppgift i livet, i det förtroendet att vi skola fylla den efter hans vilja. Han ställer oss inför svårigheter, skickar oss nöd och trångmål, i det förtroendet att vi skola betrakta detta såsom heders poster.

Men han blir så ofta grymt bedragen på oss. Han har förtroende till oss, men vi ha icke förtroende till honom. Om han då gjorde, såsom vi göra, när vi blivit bedragna på en människa, och vände oss helt ryggen, så vore det icke mer än vi förtjänat. Men han står där varje dag med samma förtroende till oss. När vi missbrukat hans förtroende, visar han ständigt på nytt att han vill ha förtroende till oss.

Att vi ha en sådan Gud, det ha vi fått veta genom Sonen. Utan honom skulle vi aldrig ha vågat tro det. Att du kanske ända tills nu missbrukat Guds förtroende, det behöver då icke innebära, att livet är förfelat. Livet kan ännu börjas på nytt. Gud har varje dag det hoppet till dig, att du skall förstå honom; att du skall säga ja och amen till hans förtroende, han som icke misströstar om dig, när kanske alla andra och även du själv misströstar om dig.

3. Gärningen framför andra, livets egentliga gärning är tron på Kristus till sist därför, att den är det enda som förbliver och det varigenom allt annat får värde och sammanhang.

När vi på egen hand, utan tro på Kristus, vilja utföra en gärning i livet, så faller den sönder i styckverk. Det går oss såsom det gick judarna: vi få som frukt en spis som förgås, en mat som icke stillar själens djupaste hunger, ett vatten efter vilket man varder törstig igen

— för att icke tala om mycket som icke ens för tillfället stillar varken hunger eller törst utan endast väcker leda eller rent av verkar som ett gift i både kropp och själ. Också när vi gjort, såsom vi tycka, vårt bästa, hotar vårt verk att falla sönder. Få vi leva och verka några årtionden, så upptäcka vi, kanske när kroppshyddan börjar brytas ned, så att vi ej förmå något mer, så många brister och misstag, att vi skulle vilja riva upp vad vi gjort och göra om det från början.

Det enda som kan skaffa något sammanhang i vårt liv och göra det till en gärning i Gud, det är tron på Sonen. Det visste Paulus, han som skrev: »Allt som icke går av tron är synd.» Och det visste Luther, trons predikare framför andra näst Paulus, när han skrev: »Ingen gärning kan göra människan annorlunda än hon är; endast tron kan det och gör det.»

Om Guds största gärning gent emot oss är att ha visat oss sin kärlek och sitt förtroende i Kristus, så är det förblivande i vårt liv att vi ödmjukt taga emot hans största gåva och visa oss tacksamma. Publikanen, som under blygsel endast kunde framstamma sitt: »Gud miskunda dig över mig syndare», gick hem mera rättfärdig än fariséen, som tackade därför att han ingen synd hade. Den fattiga änkan vid offerkistan, som lade in sina två små skärvar, gjorde en större gärning än alla de andra, därför att hon drevs av kärlek. Inför Gud och inför Kristus har allt som talas och allt som göres värde, endast om det uppbäres av en tro som är verksam i kärlek.

Mången man och mången kvinna, som talat eller skrivit så, att man trott sig höra en ängels stämma, skall inför Kristus befinnas ha varit en ljudande malm och en klingande cymbal. Mången, som givit sina ägodelar till de fattiga, ja låtit sin lekamen brännas, skall inför Kristus finna, att det alls icke varit honom till något gagn, därför att kärleken saknades.

De utomordentliga nådegåvorna skola försvinna, kunskapen skall upphöra, kraftgärningarna skola taga slut. Men kärleken förgår aldrig.

Församlingen: (Sv. Ps. 141: 9—14).
Salutation och bön.

Pro pace.

Liturgen: Förlän oss, Gud, så nådelig, Frid i våra dagar! Ty ingen är på jorderik som ofrid kan förtaga Utan Du allena.

Kören: Gud give vårom konung och all överhet Frid och gott regement', Att vi under honom Må en stilla, rolig levnad alltid föra I all gudaktighet och ärlighet! Amen!

Fader vår.

Liturgen: Tackom och lovom Herren!

Församlingen: Herren vare tack och lov!
Halleluja! Halleluja! Halleluja!

Välsignelsen.

Församlingen: (Sv. Ps. 124).

Liturger voro:
v. pastor K. Ekman och regementspastor G. Lindberg.

DATE DUE

[redacted]			

BR3C9
.R44.

3 0112 105469560

PRIS KR. 1: 50

UPPSALA 1917
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.
17440